Ա, հունիս, 2020

Սուրբ Փրկիչ

Մեծ Սեպասարի «Սուրբ Փրկիչ» հայ կաթողիկէ եկեղեցու հոգեւոր պարբերաթերթ

Մեծ Սեպասարի Սուրբ Փրկիչ եկեղեցին

Այս թերթի ստեղծման նպատակը

Սիրելի՛ մեծսեպասարցիներ, այս թերթն իր բնույթով հոգեւոր-մշակութային է։ Թերթի ստեղծման դրդապատճառը համայնքի բնակչության մեծամասնության անտարբերությունը կամ անբավարար հետաքրքրվածությունն է հոգեւոր կյանքով, եկեղեցական միասնական աղոթքներով եւ քրիստոնեությամբ ընդհանրապես։

Հետեւաբար, թերթի նպատակն է՝ ծառայել ձեր հոգեւոր ներաշխարհի հարստացմանը եւ առավել զարգացմանը։

Ձեզանից շատերի հետ զրուցելով՝ եկել եմ այն եզրակացության, որ այսօր շատերի մոտ հավատքը գոյատեւում է զուտ անհատական, առանձնացված մակարդակում, այսինքն՝ շատերը սովոր են աղոթել հիմնականում տանը՝ «սրբերի անկյունների» առջեւ կամ ժամանակ առ ժամանակ գնում են մոմ վառելու եւ կարճատեւ աղոթքի՝ Դարի Սուրբ, Մանուկխաչ, նաեւ՝ Սուրբ Փրկիչ եկեղեցի, կամ մատաղ են անում, երբեմն էլ գնում են «ուխտի»՝ ինչ-որ մի սրբավայր։ Աղոթելն, անշու՛շտ, անհրաժեշտ է եւ վկայում է ձեր հավատքի եւ աստվածասիրության մասին, բայց թվարկածս սովորությունները ձեր հավատքը դարձրել են անհատական, մեկուսացված, *աղոթք՝ միայն ձեր եւ ձեր ընտանիքների համար եւ միայն ձեր ընտանիքի հետ միասին, միայն մոմ վառելով կամ միայն մատաղ անելով։*

*Երբեմն եկեղեցի հաճախելը՝ **ոչ** Սուրբ Պատարագի եւ այլ ընդհանուր աղոթքների ժամերին կամ առանձին աղոթելը դեռ **չի նշանակում** աղոթել Աստծուն հաճելի ձեւով, առատ սեր ցուցաբերել Աստծո նկատմամբ եւ Տիրոջ առաջ հոգեւոր պարտականությունները համարել կատարված։ Այդպես դուք ապրում եք մի հոգեւոր կյանք, որը **միայն ձե՛ր** սեփական պատկերացման համաձայն է եւ ոչ թե՝ Տեր Հիսուս Քրիստոսի եւ Եկեղեցու։ Իսկ մարդը՝ առանց Քրիստոսի եւ Նրա Սուրբ Եկեղեցու առաջնորդության, հեշտությամբ կարող է սխալվել եւ սխալվում է։*

Հավատքը սրտումդ ունենալը եւ այն պապերից ժառանգած լինելը դեռ չի նշանակում, որ ամեն ինչ ճիշտ գիտես հավատքի, աղոթքի եւ Աստծո մասին։ Պապերից ստացած հոգեւոր, բարոյական ժառանգությունը, արժեքները, դաստիարակությունը շատ կարեւոր են եւ հիմնարար, բայց պետք է միշտ հիշել, որ մեր պապերը սովորել են ոչ միայն իրենց պապերից, այլեւ եւ նախեւառաջ՝ Տիրոջ Սուրբ Եկեղեցուց եւ իրենց քահանաներից, վարդապետներից։ Եվ, բացի այդ, ձեր պապերը, դեռեւս մինչեւ 1930-*ականների կոմունիստական արգելքը, անխախտ ձեւով կապված են եղել եկեղեցական աղոթքների հետ, քահանաների հետ, Ավետարանի եւ քրիստոնեական ուսմունքի սերտողության հետ, կիրակնօրյա Պատարագի ժամը իրենց համար սուրբ է եղել, Աստծո պատվիրանները, քահանայի խոսքը՝ հարգված եւ ընդունելի, նաեւ կիրառելի՝ ընտանեկան կյանքի մեջ եւ աշխատանքում։*

1935-1991*թթ. դուք եւ ձեր հայրերը հնարավորություն չեք ունեցել մասնակցելու Սուրբ Պատարագի եւ միասին, քահանայի առաջնորդությամբ աղոթելու ձեր եկեղեցում, եւ դա կոտրել է ձեր պապենական հին սովորությունը՝ եկեղեցում միասին աղոթելու, Քրիստոսի հետ միանալու Նրա Սուրբ Պատարագի ժամանակ, դուք եւ ձեր հայրերը հնարավորություն չեք ունեցել ճաշակելու Տիրոջ Սուրբ Մարմինն ու Արյունը, ձեր ասած «նչխարը», որը, սակայն, քրիստոնեական կյանքի հիմնաքարն է։*

Որպես հետեւանք, 1991*-ից հետո, երբ եկեղեցին սկսեց գործել եւ հայ կաթողիկէ քահանաները վերսկսեցին ծառայել գյուղում, ձեր պապենական հին սովորությունը արդեն մոռացված էր՝ ընդամենը մոտ վաթսուն տարիների ընթացքում։ Քահանաների նահատակությունը, աքսորը, եկեղեցու փակվելը, անաստվածության պետական քարոզը, փաստորեն, ձեր հիշողության միջից կարողացա՞ն ջնջել ձեր պապերի թանկարժեք սովորությունը, որ հոգեւոր եւ բարոյական արժեքների մի ամբողջություն էր՝ դեռեւս ժառանգված Ալաշկերտից։ Ձեր հավատքը մնաց միայն տներում, դեպի Դարի Սուրբ բարձրացող ճանապարհին եւ ձեր անհատական պատկերացումների շրջանակներում, դուք կամ ձեզանից շատերը, ըստ էության, մինչ օրս անվերադարձ, կտրվեցիք Տիրոջ հետ միությունից՝ Սուրբ Հաղորդությունից՝ «նշխար»-ը ճաշակելուց, որը հաստատել է Ինքը՝ Տերը եւ ոչ թե քահանաները։*

Սա՛ է չարի հաղթանակը, որ գործում է միշտ ծպտված եւ աննկատելի։

Բայց կա նաեւ հուսադրող եւ ուրախացնող մի փաստ. Սուրբ Հոգու լուռ ներգործության, շատերի հոգեւոր առավել բարձր գիտակցության եւ հոգեւորականների աշխատանքի շնորհիվ այսօր կա հավատացյալների մի ոչ մեծ խումբ՝ տարբեր տարիքի, ովքեր կանոնավոր կերպով գրեթե միշտ ներկա են միասնական աղոթքներին։

Փա՛ռք Աստծուն, որ փոխում է մարդկանց սրտերը աննկատ կերպով։

Բայց այդ խումբը շատ փոքր է՝ համեմատած գյուղի բնակչության մեծ թվի հետ։ Եվ սա բնավ պատիվ չի բերում Մեծ Սեպասարի նման ավանդապահ մի գյուղի։

Ձեր գյուղի հոգեւոր պատմության, Սուրբ Պատարագի եւ Սուրբ Հաղորդության մասին կարող եք այս թերթում ծանոթանալ առանձին հոդվածներով, բայց, խնդրում եմ՝ ձեր՝ սոցիալական խնդիրներով եւ գյուղատնտեսական անվերջանալի աշխատանքներով զբաղված առօրյայում անպայմանորեն ժամանակ հատկացրե՛ք՝ ընթերցելու այս թերթը եւ մտածելու դրանց մեջ գրված պատմությունների, վերլուծված իրողությունների, մարտահրավերների, հոգեւոր ուսուցումների մասին, որոնք, հուսամ, ձեզ կօգնեն ավելի զգոն եւ սթափ ձեւով մոտենալու ձեր եւ ձեր զավակների հոգեւոր նկարագրին եւ ճմանը։

Այսօր մենք բոլորս կարիքն ունենք՝ վերանայելու Աստծո հետ մեր հարաբերությունները, ուղղելու մեր սխալները, լրացնելու մեր բացերը, որովհետեւ, ի վերջո, մարդս ինչքան էլ ճգտի ապրել ինքնուրույն, չի՛ կարող հաջողվել՝ առանց Աստծո օրհնությունների եւ առաջնորդության։ Աստծուց հեռու՝ միայն իր առօրյա նյութական խնդիրներով ապրող մարդը, առանց գիտակցելու, հեշտությամբ կարող է ընկնել չարի գերության մեջ եւ զրկվել Աստծո օրհնություններից, իր հոգու փրկությունից՝ առհավետ...

Քանի դեռ ուշ չէ, նայեցե՛ք ինքներդ ձեզ եւ ձեր հայացքն ուղղե՛ք դեպի Տերը, որ մեր միակ ճանապարհն է դեպի երջանկություն՝ այս կյանքում եւ Աստծո Արքայության մեջ.

«Ես եմ ճանապարհը, ճշմարտությունը եւ կյանքը», *Հվհ.* 14, 6։

Տ. Հովսեփ Քհն. Գալստյան՝

Մեծ Սեպասար, Ղազանչի, Բավրա եւ Սիզավետ գյուղերի հոգեւոր հովիվ,
Հունիս, 2020

Մեծ Սեպասար հայ կաթողիկէ գյուղի հոգեւոր պատմությունը

«Եղբայրնե՛ր իմ սիրելի, հաստատուն մնացէ՛ք, անշարժ եղէ՛ք, ամէն ժամ աւելին եղէ՛ք Տիրոջ գործի մեջ, իմացէ՛ք, որ ձեր վաստակը ի զուր չէ Տիրոջ առաջ» (Ա Կրնթ. 15:58)

Մեծ Սեպասարի վերաբերյալ ամբողջական պատմական տեղեկություններ այսօր գտնելը բավական դժվար է, բանավոր պատմությունների, ավանդությունների առավել հավաստի կենդանի կրողները եւս արդեն քիչ են։ Որպեսզի ինչ որ պատկերացում կազմենք գյուղի պատմության եւ, առավել եւս, հոգեւոր պատմության մասին, ինչը որ այս թերթի համար առավել կարեւոր է, հարկավոր է մեծ համբերությամբ հավաքել բոլոր տեղեկությունները, լսել շատերի պատմությունները, ընթերցել ժամանակի պատմական անցքերի վերաբերյալ նկարագրություններ, առանձին անհատների հուշեր։ Հետեւաբար, ինչ որ փաստերի կամ թվերի մեջ, գուցե, որոշակի անճշտություններ լինեն, որի համար հայցում եմ ձեր ներողամտությունը։

Այստեղ ջանացել եմ ավելի կենտրոնանալ հոգեւոր նկարագրի վրա, որպեսզի հասկանանք, թե ինչպիսի հոգեւոր ժառանգություն, ինչպիսի դեռ չբացահայտված հոգեւոր ներուժ ունի գյուղը, եւ թե արդյոք կարող է գյուղը լինել ավելին՝ հոգեւորի մեջ, քան ինչ որ է՝ մեր օրերում։

Ալաշկերտը եւ գաղթը

Մեծ Սեպասարի ներկայիս բնակիչների պապերը գյուղի տարածքում հաստատվել են 1829-31*թթ.՝ Ռուս-թուրքական պատերազմից* (1828-29*թթ.*) *հետո, գաղթելով Թուրքիայի տիրապետության տակ մնացած Արեւմտյան Հայաստանի Էրզրումի նահանգի Ալաշկերտ գավառակի Մոլեսլման հայկական գյուղի հայ կաթողիկէ համայնքից։ Պատմական մի քանի աղբյուրները, որոնք կարողացա գտնել, փաստում են, որ Մոլեսլման կամ Մոլլա Սուլեյման գյուղը Ալաշկերտի ամենահայաշատ գյուղերից է եղել, որտեղ կողք կողքի ապրել են եւ կաթողիկէ եւ առաքելական հայեր՝ երկու եկեղեցիներով՝ հայ կաթողիկէ եւ հայ առաքելական*[1]*։ Մոլեսլմանը, ինչպես եւ Ալաշկերտի գավառակի ամբողջ շրջանը եղել է Էրզրումի նահանգի ամենաբերրի, բնական ռեսուրսներով ամենահարուստ շրջանը։ Այս մեծաթիվ բնակչությամբ գյուղը սկսեց դատարկվել հայերի արտագաղթից սկսած։ Մոլեսլմանում, Ալաշկերտի գավառակի մյուս գյուղերի նման, հայերի ջարդեր տեղի ունեցան* 1877-78*թթ.՝ քրդերի կողմից,,* 1895*թ.՝ Աբդուլ Համիդի Զուլումի ժամանակ եւ* 1914 *թ.։*

1829*թ. ամռանը Մոլեսլմանցի մոտ մեկ տասնյակ գաղթականներին դեպի Արեւելյան Հայաստան առաջնորդել են իրենց հոգեւորականները, ինչպես պատմում են բնակիչները, բայց անուններն այլեւս չեն հիշում։ Գաղթած հայ կաթողիկէ մոլեսլմանցիները մի որոշ ժամանակ ապաստանել են Արարատյան դաշտում, ապա անցել են Լոռի՝ ներկայիս Սարչապետ եւ Նորաշեն գյուղերում, որտեղ նրանց մի մասը մշտական բնակություն հաստատեց, իսկ մյուս մասը երկու տարի անց տեղափոխվեց Շիրակի գավառը եւ հաստատվեց Ախուրյան գետի ձախ ափին՝ ներկայիս Մեծ Սեպասարի տարածքում, որտեղ Շիշթափա (թուրքական անունով) գյուղի ավերակներն էին։*

[1] Տե՛ս՝ Գ. Բաղալյան, «Արեւմտյան Հայաստանի պատմա-ժողովրդագրական նկարագիրը Մեծ Եղեռնի նախօրեին»

Սուրբ Փրկիչ եկեղեցին

Մոլեսլմանցիները Շիշթափայում էլ նախապես մշտական բնակություն հաստատելու միտք չեն ունեցել եւ միշտ ուզեցել են վերադառնալ իրենց հայրենի Մոլեսլման գյուղը, որը մնաց թուրքերին ու քրդերին, եւ որտեղ իրենց տներն էին, կալվածքները, նախնիների գերեզմանները, եկեղեցին։ Երկու անգամ փորձ են արել անցնել սահմանը եւ վերադառնալ Արեւմտյան Հայաստան, բայց իշխանությունները թույլ չեն տվել։ Հավանաբար, դա է պատճառը, որ գյուղի ներկայիս տարածքում հաստատվելուց շատ տարիներ անց միայն, ըստ ոմանց՝ 1870-ականների սկզբներին են նախաձեռնել Սուրբ Փրկիչ հայ կաթողիկէ եկեղեցու կառուցումը, մի մասն էլ ասում է, թե 1880-ականների կեսերին եւ տեւել է 7 տարի։ Միակ հստակ փաստն այն է, որ եկեղեցու արեւմտյան մուտքի վերեւում քանդակազարդ խաչի պատկերի տակ գրված է 1892 թիվը եւ եւս երկու թիվ՝ վերեւում՝ 9 եւ ներքեւում՝ 7, որոնք, ըստ երեւույթին, եկեղեցու շինարարության վերջնական ավարտի թվերն են։ Պատմում են նաեւ, որ ներկայիս եկեղեցուց առաջ նույն տարածքում նախապես կառուցած եղել ավելի փոքր մի մատուռ (ըստ Տերանց, իրենց տներից մեկում են կատարվել աղոթքները), որտեղ որոշ ժամանակ կատարել են աղոթքները եւ որին հետ փոխարինել է նոր եկեղեցին։ Գուցե, դա է թվերի որոշ անորոշություն առաջացրել գյուղացիների տոհմական պատմությունների մեջ։ Սուրբ Փրկիչ եկեղեցին կառուցվել է հին, հավանաբար, հունական մի ավերակ եկեղեցու տեղում, որի քարերից երկուսը այսօր պահպանվել են եկեղեցու բակում։

Եկեղեցու շինարարությունը նախաձեռնել է գյուղի Մեծ Տերանց տոհմի՝ Պողոսյանների նահապետներից Տեր Պողոս քահանա Տեր-Վարդանյանը, որ եղել է գյուղի առաջին հոգեւոր հովիվը՝ հավանաբար, 1851-1895թթ.։ Եկեղեցին կառուցված է սեւ տուֆից, այդ նույն քարից Տեր Պողոսը կառուցել է նաեւ իր տունը՝ եկեղեցու հարեւանությամբ։ Եկեղեցու հատակը, առաստաղը եւ ներսի վեց հենամույթերը պատրաստված են Սարիղամիշի անտառներից բերած սոճու փայտից, որն այնքան ամուր ու գեղեցիկ է, որ մինչ օրս հիացնում է։ 2011-12 թթ. փայտե հատակը փոխարինվել է այլ շինանյութով։ Գեղեցիկ փայտե մույթերը եկեղեցին դարձրել են եռանավ կառույց՝ ատյանով, մոտ 1 մ. բարձրությամբ բեմով, թաղարավոր կամ աբսիդավոր խորանով, որ զարդարում է Աստվածամոր մի որմնանկար՝ նկարված 1990-ականներին։ Եկեղեցին ունի նաեւ փայտե ներքին վերնահարկի մաս՝ երգչախմբի համար։ Նախկինում ունեցել է զանգակ՝ արեւմտյան մուտքի դռան վերեւում՝ երկու մեծ քարե սյուների վրա հենված, հետագայում՝ 1985-ի վերանորոգման ժամանակ, կառուցվել է փոքրիկ թիթեղյա զանգակատուն՝ տանիքի վրա։ Եկեղեցու արեւելյան ճակատին կա երկու որմնաքանդակ՝ Հիսուսի Սուրբ Սրտի եւ Խաչելության պատկերներով, որոնք արվել են դարձյալ 1990-ականների սկզբներին։

Սուրբ Փրկիչ եկեղեցին Մեծ Սեպասարցիների անցյալի քաղցր եւ դառն հիշողությունների, պատմության, գաղթից հետո նոր՝ դժվարին սոցիալական, բնակլիմայական եւ քաղաքական պայմաններում հաստատվելու, մաքառելու, թուրք բարբարոսների դեմ կռվելու, նահատակվելու, հավատքի հանդեպ հալածանքներին դիմակայելու, հոգեւոր արժեքների, ճգտումների ու նոր հույսի մարմնացումն է։

Տեր Պողոսը

Եկեղեցու բակում դրված է եկեղեցու հիմնադիր Տեր Պողոսի Տեր-Վարդանյանի կարմիր շիրմաքարը, որի գրության մի փոքրիկ հատված այսօր արդեն դժվարընթեռնելի է, բայց կարդում ենք, որ Տեր Պողոսը ծնվել է 1818թ., քահանա է ձեռնադրվել 1851թ., վախճանվել է, ըստ երեւույթին, 1895-ին։ Եկեղեցում կան նաեւ ցարական իշխանությունների կողմից տրված փաստաթղթեր, որտեղ նշվում է, որ Տեր Պողոսը որդին է Մկրտիչի եւ Ելիզավետայի։ Տեր Պողոսի տոհմի՝ Մեծ Տերանց չառավիղները այսօր մեծ հպարտությամբ են հիշում իրենց քահանա նախապապին եւ մինչ օրս պահում են նրա շուրջառը, Վարդարանը եւ Աղոթագիրքը, իրենցից շատերն էլ նվիրված են եկեղեցուն եւ աղոթական կյանքին, հատուկ հարգանք ունեն հոգեւորականների հանդեպ։ Նրանցից բանասեր, նարեկագետ, գրող, փիլիսոփա Սամվել Պողոսյանը իր հուշերում գրում է, որ Տեր Պողոսը ձեռնադրվելուց առաջ հոգեւոր ուսումը ստացել է Վենետիկի Սուրբ Ղազարում՝ Մխիթարյան հայրերի մոտ, եւ որ դեռեւս Մոլեսմանում իրենց տոհմից շատերն են դարձել քահանաներ՝ ուսում առնելով Մխիթարյան հայրերի մոտ։ Տեր Պողոսն իրենց սերնդի վերջին քահանան էր, բայց եղավ շարունակողը եւ պահողը եւ վերածնունդ տվողը գյուղի հոգեւոր ավանդապահության, եկեղեցասիրության։

Տեր Դավիթը

Տեր Պողոսին, հավանաբար, 1890-ականների սկզբներին փոխարինել է դարձյալ Մոլեսմանից գաղթած ընտանիքներից Կոստանդինի կամ Կոտիների տոհմից Տեր Դավիթ քահանան Կոստանյանը, որին նվիրված մի մեծ խաչքար է կանգնեցվել Սուրբ Փրկիչ եկեղեցու բակում 1985-ին։ Խաչքարի վրա գրված է, որ Տեր Դավիթը ծնվել է 1857թ., ուսումը ստացել է դարձյալ Սուրբ Ղազարում, քահանա է օծվել 1887թ.։ Տեր Դավիթը շարունակել է Տեր Պողոսի առաքելությունը եւ գյուղը համախմբել եկեղեցու շուրջ, կանոնավոր Սուրբ Պատարագների մատուցմամբ, ժամերգություններով, այլ խորհրդակատարություններով եւ ջերմեռանդական աղոթքներով։ Պատմում են, որ Տեր Դավիթը շատ խստապահանջ է եղել աղոթքների ժամանակ, եկեղեցում կատարյալ լռություն է տիրել, որովհետեւ Տեր Դավիթը խիստ դիտողություն էր անում՝ նույնիսկ, մի թեթեւ շշուկ լսելիս աղոթքի ժամանակ։

Հայր Մովսեսը եւ Մանուկխաչը

Ծնունդով Մեծ Սեպասարից է եղել նաեւ մեկ այլ կաթողիկէ հոգեւորական, Մխիթարյան միաբան Հ. Մովսես Վարդապետ Դանիելյանը, որը, սակայն, ծառայել է Քավթառլու՝ Փանիկ հայ կաթողիկէ գյուղում, բայց թաղված է Գյումրիին հարեւան Վարդբաղում՝ այգի, որը հիմնել է մեկ այլ հայ կաթողիկէ նշանավոր Վարդապետ՝ Հ. Պողոս Նահապետյանը։ Հ. Մովսեսի մասին հիմա գյուղում քիչ բան են հիշում, բայց ամենամեծ հիշողությունը նրա կողմից գյուղ բերված եւ նրա սերունդների կողմից գանձի նման պահվող «Կենաց փայտ»-ն է, որին նաեւ «Մանուկխաչ» են ասում։ Այդ սրբությունը, ըստ ավանդության, Տիրոջ Խաչափայտի մի մասունք է, որը Գերմանիայում ուսանած տարիներին Հ. Մովսեսին նվիրել է մի գերմանուհի։ Մասնատուփի վրա գրված է. «Ցիշատակ կենաց փայտս Մովսիսի վարդապետի Դանիէլեան. 1867»։ Վարդապետի ծննդյան, մահվան թվականները կամ գործունեության մանրամասները չեն հիշում։ Վարդապետի բերած Կենաց փայտը զորեղ ներգործություն ունեցող սրբություն է։ Խորհրդային տարիներին, երբ գյուղում քահանաներ չկային, Սուրբ Խաչի այս մասունքով հունվարի 6-ին կատարել են ջրի օրհնություն, աղոթել հիվանդների ապաքինության համար եւ պաշտել։

Ջարդերը, թալանը եւ նահատակությունները

Մեծ Սեպասարը Ալեքսանդրապոլի գավառի շատ այլ գյուղերի նման ենթարկվել է թե երիտթուրքական կառավարության 1918թ. գորքերի վեցամսյա օկուպացիայի եւ թե, հատկապես, 1920թ. դեկտեմբեր եւ հունվար ամիսների թալանին, սպանություններին, սոցիալական, ֆիզիկական եւ այլատեսակ բռնությունների։ Իրենց հայրենի երկրից արտաքսվելուց ինը տասնամյակ անց սեպասարցիները դարձյալ վերապրեցին թուրքական գազանությունների հետեւանքները՝ նոր նահատակներով հանդերձ։ Հայաստանի Ազգային արխիվի տեղեկությունները փաստում են հետեւյալը. «Թուրքական բանակում «այլասերումը մեծ չափեր» էր ընդունել։ Թուրքերն ամենուր իրենց պահում էին անասելիորեն սանձարձակ։ Ժամանակակիցը վկայում է, որ Խոտայ Խարաբա (Բավրա), Դարակեյ (Սարագյուղ), Կոր-Աղբյուր (Սիզավետ), Կոյակուլի-Ղազանչի եւ Շիչթափա (Սեպասար) հայկական գյուղերում կանայք եւ աղջիկները ենթարկվել են բռնարարքների, նրանց մի մասին առեւանգել են տաճիկները, իսկ մի մասին էլ՝ հարեւան Աղաբաբայ գյուղի թուրքերը։ Այդ գյուղերում պատկերը շատ ծանր էր. ամեն ինչ կամ ավերված էր, կամ էլ վառված, ամենուր ընկած էին տասնյակ դիակներ, պատահում էին նաեւ կիսամեռ եւ սովահար եղած երեխաներ ու ծերեր»[2]։ Թուրքերը անխնա թալանում էին ամեն ինչ՝ տան կահույքը, նույնիսկ վառարաններ, ի սպառ ունեզրկում բնակիչներին, տանում էին հացահատիկի բերքը, անասունները, «բայրա» կոչված հարկ պահանջում գյուղացիներից, ովքեր հրաժարվում էին կատարել իրենց պահանջները, գաղտնի սպանում էին, հիմնականում գիշերները։ Այդ օրերին թուրք ասկյարները Փոքր Շիչթափայում (Փոքր Սեպասար) սպանել են Տեր Դավիթի քրոջ որդիներից Արշակին, որի եղբայրը՝ Նիկոլը՝ մի քաջ տղա, վրեժխնդիր է եղել՝ սպանելով Արփագյոլի ենթաշրջանի կամ Աղաբաբայի թուրք կառավարիչ Ղահրամանին։ Այսպիսի հանդուգն քայլն, իհարկե, չէր կարող անտեսվել թուրքական բանակի իշխանությունների կողմից, որ վստահ էին, թե իրենց ամեն ինչ կարելի է։ Ալեքսանդրապոլի օրվա կոմունիստական հեղափոխական կոմիտեն ոչ մի փաստացի իշխանություն չուներ՝ զսպելու նրանց վայրագությունները եւ թալանը։ Նիկոլը փախչում եւ թաքնվում է թուրքերից։ Մահվան սպառնալիքը կախվում է Տեր Դավթի եւ նրա ընտանիքի վրա։ Սուրբ Փրկիչ եկեղեցու բակում տեղի է ունեցել ընդհարում թուրք զինվորների եւ գյուղացիների միջեւ։ Գյուղացիները կռվում են թուրքերի դեմ, ինչը բացառիկ երեւույթ էր այդ օրերին Ալեքսանդրապոլի գավառում ընդհանրապես։ Շատ քչերը կհմարձակվեին դեմ կանգնել թուրք զինվորներին, այն էլ առանց զենքի։ Թուրքերն այդ կռվի ժամանակ սպանել են 8 գյուղացու։ Տեր Դավթին գյուղացիները խնդրել են, որ փախչի գյուղից, բայց համարձակ քահանան ասել է, որ իր գյուղից եւ ժողովրդից չի հեռանա ոչ մի դեպքում։ Հունվարի 6-ի գիշերը՝ հենց Աստվածահայտնության տոնին, թուրքերը ներխուժել են Տեր Դավթի տուն, քահանային դուրս հանել միայն շապիկով եւ ոտաբոբիկ, խոտի պարանով կապած ձիով քարշ են տվել գյուղով մեկ՝ սառնամանիքի եւ ձյան մեջ, ծեծելով եւ նվաստացնելով։ Այդ տեսարանը պատկերացնել արդեն սարսափելի է՝ այդ հաղթանդամ, երկարամորուս, սպիտակագգեստ քահանան քայլում էր իր գողգոլթայի ճանապարհը դեպի մահ՝ իր Խաչյալ Տիրոջ հետքերով, որպես Տիրոջ եւ իր հոտի հավատարիմ ծառա։ Տեր Դավթին արյունաքամ քարշ են տել եկեղեցու բակ եւ սրերով վայրագորեն կտրատել։ Պատմում են, որ իրիցկինը՝ արիասիրտ մի կին, հատակից սրբել է իր նահատակ ամուսնու արյունը, ապա կարել կտրատված մարմնի մասերը...

Տեր Դավթի տոհմին գյուղում անվանում են Փոքր Տերանց տոհմ։ Նրանցից շատերն հիմա գյուղում չեն բնակվում, բայց պահում են իրենց նահատակ պապի մասին հպարտ հիշողությունը։

Տեր Դավթից հետո գյուղում ապրող մնայուն քահանա չի եղել. Սուրբ Խորհուրդները կատարում էր հարեւան Ղազանչի գյուղի քահանան, որ ոտքով գալիս էր ամեն կիրակի՝ մինչեւ 1930-ականների վերջը, երբ աքսորվեց անաստված կոմունիստական կառավարության կողմից։ Կոմունիստներն արգելեցին հայ կաթողիկէ քահանաների ծառայությունը, նրանցից շատերին աքսորեցին կաթողիկէ գյուղերից կամ սպանեցին, իսկ Սուրբ Փրկիչ եկեղեցին փակեցին ու վերածեցին գյուղմթերքի պահեստի։

---

[2] Հ. Բ. Աբրահամյան, «Ալեքսանդրապոլյան իրադարձությունների շուրջ, 1920թ. նոյեմբեր-1921թ. ապրիլ»

Հավատքի ապրումը տներում. ավանդապահ հավատացյալները՝ Վարդիթեր, Աբբա, Ենոք եւ ուրիշներ...

Կոմունիստական վարչակարգի տարիներին թեւ եկեղեցին փակ էր, դարձրել էին գյուղմթերքի պահեստ, բայց գյուղացիները չէին դադարում աղոթել իրենց տներում, դաշտերում եւ, մանավանդ, «Դարի Սուրբ» կոչվող մի մատռան մեջ, որ գտնվում է մոտակա լեռան վրա, որտեղ նախկինում հեթանոսական բնակավայր է եղել։ Բլրի վրա պեղումներ են արել եւ գայլերի թաղումներով դամբարաններ բացել՝ մատռան կողքին։ Բայց Դարի սուրբը մշտապես շատ սիրված է եղել թե սեպասարցիների եւ թե հարեւան գյուղերի բնակիչների համար. բոլորը վստահ են, որ այն մեծ հոգեւոր զորություն ունի եւ դա է պահել անեւ Սուրբ Փրկիչ եկեղեցին մինչ օրս։ Այդ մատռան մեջ աղոթելու բարձրանում են մեծ նվիրումով, նույնիսկ այն աստիճան, որ դժվարանում են մատռանը աղոթելու սովորությանը ավելացնել կամ այն փոխարինել արդեն գործող եկեղեցում Սուրբ Պատարագի մասնակցելու սուրբ պարտականությամբ։

Կոմունիստական անաստվածության, կուլակաթափության, հոգեւորի նկատմամբ քաղաքական ատելության տարիներին Մեծ Սեպասարի ավանդապաշտ հավատացյալները քրտնաջան աշխատանքին միախառնել են «Հայր Մեր»-ը, «Ողջույն»-ը, Նարեկի ընթերցումը, Աստվածաշնչի ընթերցումը, իրենց պապերից ու տատերից լսած ուրիշ շատ այլ աղոթքներ, որոնք կամաց-կամաց ժողովրդական խոսվածքի ձեւ են ստացել եւ դրոշմված են այսօրվա ավագ սերնդի մեջ՝ քաղցր հուշերի հետ միախառնված։ Կոմունիստների տարիներին նրանք չէին դադարում իրենց զավակներին պատմել իրենց հայրերի, պապերի, մայրերի եւ մեծ մայրերի հավատքի, պայքարի, նահատակության պատմությունները, որոնք ոգեւորում եւ հպարտության զգացում էին ներշնչում։ Մեծ Սեպասարցիները հոգեւոր արժեքները պահպանող ընտանիքներ են, տոհմական դաստիարակությունը գնահատող, տոհմի արժեքները գանձերի նման պահող եւ զավակներին փոխանցող ժողովուրդ են։ Հատկանշական է, որ այդ արժեքները պահել են ոչ միայն տղամարդիկ, ովքեր շատ աշխատասեր ու պատվախնդիր են, այլեւ կանայք, որ մեծ մասամբ այլ գյուղերից են հարս եկել, նույնիսկ նրանք, ովքեր սերել են առաքելական մկրտությամբ ընտանիքներից։ Կան շատ հետաքրքիր պատմություններ։

Կովկասյան ուսումնասիրությունների միության հրապարակած մի հոդվածում[3] հեղինակ Լուսինե Քեսոյանը գրում է մի պատմության մասին, որ պատմել են մեծսեպասարցիները՝ **Վարդիթերի** մասին։ Եղելության ժամանակն ինձ հայտնի չէ։ Վարդիթերը սերում էր Դարլի՝ այժմ Գետք, գյուղից, որտեղ ապրում են առաքելական դավանանքի հայեր։ Վարդիթերը՝ դեռ երիտասարդ մի աղջիկ, մի անգամ մասնակցել է Վարդավառի տոնակատարությանը՝ Մեծ Սեպասար եւ առաքելական Կրասար գյուղի միջեւ գտնվող «Ջերմուկներ» վայրում, որտեղ, ըստ սովորության, միշտ միասին հավաքվել են կաթողիկէ եւ առաքելական գյուղերի երիտասարդները եւ կազմակերպել խաղեր, պարեր, տոնել եկեղեցական տոները. սա, ի դեպ, մի կարեւոր վկայություն է երկու դավանանքներին պատկանող նույն հայ ժողովրդի համերաշխության։ Վարդիթերը որոշեց առավել ամրացնել այդ համերաշխությունը. նա սիրահարվել էր Մեծ Սեպասարից Կրուտ Հարությունի որդուն՝ Մկրտչին, թեւ նշանված էր մեկ այլ երիտասարդի հետ։ Վարդիթերն այնպես կազմակերպեց, որ Մկրտիչը իրեն փախցնի, որովհետեւ այդ ժամանակներում ընդունված չէր, որ կաթողիկէն ամուսնանար առաքելականի հետ։ Երբ Մկրտիչը փախցնում է Վարդիթերին, աղջկա հարազատները գալիս են տղային փնտրելու, որ պատժեն, Վարդիթերը դուրս է գալիս իր հարազատների դեմ եւ ասում. «Ես եմ այդպես որոշել, ես ընդունել եմ կաթողիկէ դավանանքը, ձեզ ի՞նչ»։ Վարդիթերին հանգիստ են թողնում, Վարդիթերը Մկրտիչի հետ ամուսնանում է եւ դառնում Կրուտների տոհմի հպարտությունը, ավանդապահ, ընտանիքին ու Եկեղեցուն նվիրված մի կին, մշտապես Վարդարանն ու մյուս աղոթքներն ասող, բարեպաշտ կին։ Վարդիթերի մասին միշտ պատմել են գրեթե բոլոր սեպասարցիները։

Սեպասարի հարսները մշտապես եղել են իրենց ընտանիքներում տոհմական եւ կաթողիկէ դավանանքային ավանդությունները պահող եւ զավակներին փոխանցող, ավանդույթների համար պայքարող կերպարներ, որ կարողացել են է՛ւ միասին աշխատել է՛ւ հարգել ու սիրել սկեսուրներին, սկեսրայրներին, է՛ւ կիսել ամուսինների բեռը, է՛ւ աշխատել գոմում եւ դաշտում, է՛ւ ունենալ շատ երեխաներ է՛ւ, ամենակարեւորը, պահել հավատքը, մասնակցել

[3] Лусине Кесоян, “Карахач. Безжизненная дорога жизни”, 2011, Научное общество кавказоведов. http://www.kavkazoved.info/news/2011/11/30/karahach-bezzhiznennaja-doroga-zhizni.html

Սուրբ Պատարագներին։ Տերանց Սամվել Պողոսյանն իր հուշերում գրում է իր Սրբուհի տատի մասին, որին «Աբբա» էին կոչում։ Շատ աղոթասեր կին է եղել Աբբան ու թեեւ այլ տոհմից՝ Պողոսիկներից է սերել, բայց նախանձախնդրությամբ պահել է Տերանց տոհմի արժեքները։ Մի անգամ երբ զավակներից մեկը խոսել է այն մասին, որ մի գուցե, լավ կլինի Տեր Պողոսի զգեստները, խաչը եւ Աստվածաշունչը նվիրեն Սուրբ Էջմիածնին՝ որպես թանգարանային նմուշներ, Աբբան ձեռնափայտը հատակին շրխկացնելով՝ տեղից վեր է թռչել եւ ասել. «Քանի ես կամ, Տերանց մասունքները Տերանց տնից դուրս չե՛ն գալու…»։

Մեկ այլ հետաքրքիր կերպար է **Ենոք Կոշտոյանը**, որին «**Մոսոյի Ենոք**» էին ասում։ Ինչպես պատմում է Սամվել Պողոսյանը, Ենոքին ստալինյան բռնաճնշումների օրերին աքսորել են Ալթայի երկրամաս, ընտանիքին ունեզրկել։ Ենոքը շատ ուսյալ, բանիմաց մարդ է եղել, եւ այս ամենի հետ՝ նաեւ շատ հավատացյալ, աղոթասեր եւ աշխատասեր։ Ենոքը անգիր գիտեր Մ. Խորենացու Հայոց Պատմությունը, որն ուներ Մխիթարյանների հրատարակությամբ, նաեւ լավ գիտեր Աստվածաշունչը։

Ժողովրդի հիշողության մեջ ամրացած կերպարներից է նաեւ **Ռաֆայել Մկրտչյանը**, որին «Կոտի Ռաֆ» են ասել։ Այս մարդը շատ աղոթասեր է եղել, նրա մոտ հիվանդներ են տարել, որոնց համար Նարեկ է կարդացել, զանազան աղոթքներ, նույնիսկ մկրտություններ արել։

Հիշում են նաեւ **Սիմիկ Տացուին**, որ տիրացու է եղել, այսինքն կատարել է որոշ աղոթքներ՝ ջանալով ինչ-որ կերպ լրացնել քահանաների բացակայության բացը, անշուշտ, առանց հոգեւոր ձեռնադրության։ Սիմիկ Տացուն եւս շատերին է օգնել իր աղոթքներով եւ հավատքի օրինակով։

Այսպիսի պատմությունները, վստահ եմ, շատ են, եւ ուրախ կլինեմ, եթե սեպասարցիները վերհիշեն եւ ինձ փոխանցեն իրենց հիշողությունները, որպեսզի գրի առնենք եւ ներկայացնենք։

Հոգեւոր վերածնունդի սկիզբը

1980-ականների «Перестройка»-յի տարիներին անաստվածության բռնատիրական աքցանը փոքր-ինչ թուլացավ։ 1985-ին Տեր Դավթի թոռը՝ Ենոքը Դավթյանը, ի սեր իր հոգեւորական պապի եւ հավատքի, մաքրեց ու մասնակի նորոգեց Սուրբ Փրկիչ եկեղեցին, կառուցեց փոքրիկ զանգակատունը եւ եկեղեցու բակում կանգնեցրեց նահատակ քահանային նվիրված մեծ սեւ խաչքարը։ Եկեղեցու նորոգության համար գյուղացիները եւս գումար են հանգանակել եւ օգնել։ Մաքրելուց հետո եկեղեցում երկար դադարից հետո առաջին անգամ դրվեց հանգուցյալի մարմին, ինչը շատ կարեւոր էր գյուղացիների համար։ Երբ այդ մասին իմացել են շրջանային խորհրդային իշխանությունները, կանչել են գյուղապետին եւ դիտողություն արել՝ եկեղեցին իր սկզբնական նշանակությամբ օգտագործելու այդ համարձակ փորձի համար եւ արգելել։ Եկեղեցին մի քանի տարով պաշտոնապես պահվեց՝ որպես գյուղատնտեսական հին իրերի թանգարան, որտեղ հավատացյալները մտնում եւ թաքուն իրենց աղոթքն էին առաքում առ Աստված՝ առավել լուսավոր ժամանակների հույսով։

1988-ի երկրաշարժից մոտ մեկ տարի հետո Մեծ Սեպասարի գյուղխորհրդի նախագահ Պետրոս Մելիքյանը գյուղացիների անունից մի նամակ գրեց Իտալիայի Կարիտասին, որի ներկայացուցիչները նախապես այցելել էին Շիրակի մարզ, եղել Մեծ Սեպասարում եւ մի հոդված հրապարակել հետաղետյան Շիրակի մասին՝ իտալական մի թերթում։ Իտալացիները գյուղի համար արդեն կառուցել էին նոր դպրոց եւ բուժարանի շենքը։ Մելիքյանը նամակում խնդրում էր նրանց հովանավորել նաեւ Սուրբ Փրկիչ եկեղեցու նորոգման աշխատանքները։ «Մեր ժողովուրդը, միանշանակ, պահանջ է զգում եկեղեցին նորոգելու եւ գործող դարձնելու համար եւ հույսեր է կապում մեր եւ ձեր միջեւ ստեղծված բարեկամական կապերի հետ… Մեր ժողովուրդն էլ, չնայած աղետյալ վիճակին, պատրաստ է հնարավորության չափով միջոցներ հանգանակել եկեղեցու նորոգության համար». գրված է Պետրոս Մելիքյանի նամակում։ Սա շատ համարձակ մի քայլ էր, որովհետեւ խորհրդային իշխանությունը դեռեւս գործում էր։

Եւ ահա 1991թ. երբ Կովկասի տարածքում, գրեթե 60 տարվա արգելքից հետո, անկախ Հայաստանի պայմաններում, թույլատրվեց հայ կաթողիկէ քահանաների ներկայությունը, թեմի առաջին Առաջնորդ Արհ. Տ. Ներսես Տեր-Ներսեսյանի նախաձեռնությամբ եւ Հռոմի Սուրբ Աթոռի, Կարիտասի հովանավորությամբ 1993թ. չինարար ծնունդով սեպասարցի Ալիկ Կոշտոյանի խումբը նորոգեց Սուրբ Փրկիչ եկեղեցին, ամրացրեց արեւելյան պատը, որ մասամբ փլվել էր երկրաշարժին, իրականացվեցին ներքին հարդարման աշխատանքներ, բետոնապատվեց եւ լուսավորվեց եկեղեցու բակը, կառուցվեց թիթեղյա տանիքը։ Երկարամյա դադարից հետո հանդիսավորապես, գյուղի ամբողջ ժողովրդի, օտարերկրացի հյուրերի ներկայությամբ, տեղի ունեցավ եկեղեցու վերաօծումը՝ ձեռամբ Առաջնորդ Հոր, եւ եկեղեցում վերսկսեցին կատարվել հոգեւոր արարողություններ։ Կարճ ժամանակ անց գյուղում սկսեց ծառայել Զմմառի Հայ

Կաթողիկէ Պատրիարքարանից գործուղված Հ. Միքայել Վրդ. Մուրադյանը, ով ընդունվեց առաջին առաքյալի նման եւ ում հետ հոգեւոր վերընթացի մեծ հույսեր էր կապում կանոնավոր աղոթական կյանքը մոռացած, մեծ հալածանքներ տեսած ժողովուրդը։ Հ. Միքայելը ոչ միայն վերականգնեց կանոնավոր խորհրդակատարությունները, այլեւ Հայկական Կարիտասի օգնությամբ գյուղում սկսեց իրականացնել բարեգործական ծրագրեր, օգնեց կարիքավոր շատ ընտանիքների, մեծ ջանքեր գործադրեց կիրակնօրյա Սուրբ Պատարագին մասնակցելու սովորությունը վերարթնացնելու ուղղությամբ։

Հ. Միքայելին 2001թ. հաջորդեց Տ. Գրիգոր Քահանա Մկրտչյանը՝ ծնունդով Մեծ Սեպասար գյուղից։ Սուրբ Փրկիչ եկեղեցու վերագործարկումից ի վեր եւ ընդհանրապես, Տեր Դավիթի նահատակությունից հետո, Տ. Գրիգորը դեռեւս առաջինն է գյուղում, որ հետեւեց հոգեւոր ծառայության կոչմանը եւ հասավ քահանայության։ Հետաքրքիր զուգադիպությամբ, նրա տոհմում, որ նախապես Դիարբեքիրից են տեղափոխվել Ալաշկերտի Մոլեսլման եւ ապա գաղթել Շիրակ, եւս եղել է մի քահանա՝ նույն՝ Տեր Գրիգոր անունով, որ ծառայել է դեռեւս Ալաշկերտում։ Տ. Գրիգոր Մկրտչյանը նախապես ընտանիքով բնակվում էր Մեծ Սեպասարում եւ կանոնավոր աղոթքներին զուգահեռ կազմավորեց երիտասարդական եւ տիկնանց միություններ, եկեղեցու մնայուն երգչախումբը, վերաբացեց մանկապարտեզը՝ Հայկական Կարիտասի աջակցությամբ, շարունակեց բարեգործական ծրագրերի իրականացումը, կազմակերպեց գյուղի հիմնադրման տարեդարձի եւ այլ տոնական մեծ եւ հիշարժան միջոցառումներ։

2008-2013թթ. Տ. Գրիգորին հաջորդեց Տ. Նարեկ Քհն. Թադեւոսյանը՝ ծնունդով Փանիկ գյուղից։ Տ. Նարեկը շարունակեց կանոնավոր աղոթական կյանքը, երիտասարդների եւ պատանիների հետ աշխատանքը։ Նրա եւ Տ. Գրիգորի ջանքերով, թեմի Առաջնորդներ Գերհ. Հ. Վահան Ծ. Վրդ. Օհանյանի եւ Արհ. Տ. Ռաֆայել Արքեպս. Մինասյանի հովանավորությամբ եկեղեցին ներսից ամբողջությամբ նորոգվեց՝ հատակը եւ պատերը, Սուրբ Սեղանը, բեմը, ատյանը՝ ճաղավանդակներով, դրվեց մուտքի դռան ծածկը։

2013-2015թթ. գյուղում ծառայում էր Հ. Պետրոս Վրդ. Եսայանը, որ շարունակեց կանոնավոր աղոթական կյանքը, այցելում էր բոլոր հավատացյալների տները, մեկ առ մեկ զրուցում նրանց հետ, ջանում բերել եկեղեցի՝ վերականգնելու Սուրբ Պատարագին հաճախելու մոռացված սովորությունը։

2015-2016թթ. ազգությամբ լեհ, հայասեր միսիոներ վարդապետ Հ. Ռաֆայել Կրավչիկը եկեղեցում կառուցեց խոստովանատունը, մասնակի նորոգեց մանկապարտեզի շենքը։

Հ. Ռաֆայելին 2016-2017թթ. ժամանակավորապես փոխարինեց Տ. Սահակ Քհն. Աղեկյանը, ապա՝ 2017թ. նոյեմբերից գյուղի հոգեւոր հովիվ նշանակվեցի ես՝ ձեր խոնարհ ծառան։

Ներկայիս հոգեւոր մարտահրավերները՝ ուղղակի խոսքով

Սիրելի՛ մեծասեպասարցիներ, այս համառոտ պատմությունը ձեր գյուղի հոգեւոր նկարագրի մասին գրի առա այս թերթի մեջ՝ ձեզ, մանավանդ, երիտասարդ սերնդին ծանոթացնելու կամ հիշեցնելու ձե՛ր իսկ հոգեւոր պատմությունը, հոգեւոր արմատները, հոգեւոր ինքնությունը, որ հիմված է Տեր Հիսուս Քրիստոսի Սուրբ Կաթողիկէ՝ Ընդհանրական, Եկեղեցու մեջ, որի մի մասն է Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին՝ ձեր Մայր Եկեղեցին, ձեր հոգեւոր եւ հայ ազգային նկարագրի անբաժանելի եւ կարեւորագույն մասը։

Խնդրանքս է, որ ջանաք առավել հետաքրքրվել ձեր գյուղի, ձեր տոհմերի, հայ ժողովրդի եւ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու պատմությամբ՝ հարցնելով ձեր մեծերին, ծնողներին, ընթերցելով գրականություն՝ պատմական եւ հոգեւոր, ընթերցելով Աստվածաշունչ եւ, իհարկե, հաճախելով եկեղեցի, զրուցելով հոգեւորականների հետ։ Ես սիրով կսպասեմ ձեզանից յուրաքանչյուրին՝ զրուցելու եւ ծառայելու ձեր հոգեւոր աճմանը։

Այդ պատմություններից դուք կիմանաք, թե ով եք դուք, որտեղից եք գալիս, ինչպիսի հոգեւոր, բարոյական նկարագիր են ունեցել ձեր պապերը, որն է ձեր Եկեղեցին, ի վերջո, ինչ է Կաթողիկէ Եկեղեցին, ինչ է նշանակում լինել հայ կաթողիկէ եւ, ամենակարեւոր կետը, ուր պիտի հասնեք, թե ինչ է ասում մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսը՝ ձեզանից յուրաքանչյուրին այսօր՝ որպես հայ կաթողիկէների եւ որպես ձեր երկրի քաղաքացիների։

Մեծ անտարբերություն կա ձեր համայնքում, ինչպես եւ շատ այլ համայնքներում, դեպի սեփական հոգեւոր ինքնությունը, դեպի Եկեղեցին, դեպի միասնական աղոթքը եւ, ի վերջո, դեպի Աստծո հրավերը՝ ճանաչելու եւ սիրելու Իրեն։ Այս անտարբերությունը կործանարար է, հավատացե՛ք, կործանարար է՝ ձեր անհատականությունների համար, ձեր ընտանիքների համար, եւ, անշուշտ, ձեր համայնքի համար, որ սերում է հոգեւոր եւ ընտանեկան ավանդական

արժեքներից, որ շատ դառնություններ, նահատակություններ է տեսել, կիսել Տիրոջ չարչարանքների ճանապարհը։ Ուզում եմ հատուկ շեշտել հետեւյալը.
հոգեւորի հանդեպ անտարբերությունը նշանակում է ի զուր դարձնել ձեր նախնիների կրած չարչարանքները եւ դրանց հոգեւոր, բարոյական իմաստը, նշանակում է մոռացության մատնել այն ամենը, ինչ նրանք արել են՝ ձեզ ավանդելու համար լավագույն ընտանեկան, տոհմական, հոգեւոր եւ բարոյական արժեքներ։

Սոցիալական խնդիրները, հանապազորյա հացի մասին մտահոգությունները եղել են միշտ, առավելեւս՝ նախկինում՝ 1929-31թթ. Մեծ Գաղթի տարիներին, նոր պայմաններին համարվելու տասնամյակներին, 1918-21թթ. թուրքական հալածանքների ժամանակ, 1930-ականների կուլակաթափության տարիներին, 1990-ականների սկզբներին, նաեւ այսօր։ Գիտեք, որ Եկեղեցին անտարբեր չէ նաեւ ձեր սոցիալական խնդիրների հանդեպ՝ գործնական կերպով։ Բայց ձեր պապերը իրենց սոցիալական մեծ բեռների հետ միաժամանակ կարողանում էին միշտ ժամանակ գտնել նաեւ Տիրոջ հանդեպ իրենց ջերմեռանդ սերը ապրելու, Տիրոջ օրը՝ կիրակին, սուրբ պահելու, եկեղեցում միասնաբար աղոթելու համար։

Երբ այցելում եմ ձեր տները, ձեզանից շատերը մեծ հպարտությամբ պատմում են իրենց տատիկներից ու պապերից սովորած աղոթքների մասին, ասում են այդ աղոթքները, նույնիսկ այնպիսիք, որոնք այսօր այլեւս մոռացված են, բայց դուք հիշում եք։ Հիշում եք, որովհետեւ այդպես եք դաստիարակվել, որովհետեւ փոքրուց ձեր մեջ սերմանել են սեր՝ աղոթքի նկատմամբ, սեր եկեղեցու նկատմամբ, դրա համար ձեր պապերն ապրել են հողաշեն տներում, հավաքվել օդաներում, բայց կառուցել են քարե գեղեցիկ եկեղեցի, սայլերով Սարիղամիշից փայտ բերել ու կազնեցրել սյունները։ Այդ սյունները, որ այսօր տեսնում եք եկեղեցում, ձեզ պիտի հիշեցնեն ձեր պապերին, մեծ մայրերին, ովքեր իրենց կաթի հետ ձեզ կերակրել են աղոթքներով։

Այդ սյունները եւ հուշերը ձեր մեջ պետք է արթացնեն հոգեւոր պատվախնդրություն՝ համախմբվելու Տիրոջ Սուրբ Սեղանի շուրջ՝ Սուրբ Պատարագին եւ ճաշակելու Տիրոջ Մարմինն ու Արյունը, որ դուք «նշխար» եք ասում։ Այդ սյունները ձեզ պետք է հիշեցնեն, որ դուք էլ՝ ձեր հերթին, ձեր պապերի եւ մեծ մայրերի նման, պարտավո՛ր եք ձեր կյանքի օրինակով, ձեր աղոթքներով, ձեր հոգեւոր բարձր նկարագրով օրինակ լինելու ձե՛ր զավակների համար եւ նրանց սնուցել հոգեւոր արժեքներով, ձեր զավակներին, որ օրըստօրե ավելի ու ավելի են հեռանում իրենց հոգեւոր արմատներից, որովհետեւ չեն տեսնում ձե՛ր կենդանի օրինակը, իսկ պապերն ու մեծ մայրերն արդեն քիչ են մնացել։

Հետեւաբար, սիրելինե՛ր, հանուն Տիրոջ եւ ձեր հոգեւոր անցյալի, ավելի սթա՛փ ձեւով անդրադարձեք ձեր նեկայիս հոգեւոր նկարագրին եւ սկսե՛ք նոր՝ առավել աստվածահաճո մի ընթացք։

Ուզում եմ այս գրությունս ավարտել Սուրբ Պողոս առաքյալի՝ իր սիրելի հոգեզավակ Տիմոթեոսին ուղղված բառերով.
«Մտաբերում եմ այն անկեղծ հավատը, որ քո մեջ է, որ նախապես կար քո տատի՝ Լավոդիայի, եւ քո մոր՝ Եվնիկեի մեջ. համոզված եմ, որ կա նաեւ քո մեջ», Բ Տիմ. 1, 5։

Այս գրությունը պատրաստելու գործում ինձ օգնելու համար շնորհակալություն եմ հայտնում մեծսեպասարցիներ Եսայի Հակոբյանին, Սամվել Պողոսյանին, Հովհաննես Պողոսյանին, Պետրոս Մելիքյանին, Սերգեյ Դանիելյանին, Աշոտ Կոստանյանին եւ Տ. Գրիգոր Ավ. Քհն. Մկրտչյանին:

Տ. Հովսեփ Քհն. Գալստյան

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՈՒՍՄՈՒՆՔԻ ԷՋԵՐ՝ ՄԱՏՋԵԼԻ ԼԵԶՎՈՎ

Ինչու՞ է կարեւոր՝ եկեղեցում ժողովրդի հետ միասին աղոթելը եւ Սուրբ Պատարագին մասնակցելը

Այս թերթի ստեղծման նպատակի մասին վերեւում գրելիս՝ անդրադարձա մի շատ կարեւոր փաստի, որ այսօր համատարած է։ այն է՝ հավատքը միայն *անհատական պատկերացումների մեջ սահմանափակելու երեւույթը, երբ մարդիկ կարեւորություն չեն տալիս* բոլորի հետ միասին *եկեղեցում աղոթելուն եւ կիրակնօրյա Սուրբ Պատարագին մասնակցելուն։ Սա, ինչպես գրեցինք, անաստվածության պետական քարոզչության տարիների եւ մեր օրերում հոգեւորի հանդեպ ընդհանուր եւ անտարբերության կամ անբավարար հետաքրքրվածության հետեւանք է։ Այսօր Աստվածաշունչը, Եկեղեցին, հոգեւոր աճը կարեւոր տեղ չունեն մեզանից շատերի առօրյայում, որը հագեցած է սոցիալական հարցերով, գյուղատնտեսական ծանր աշխատանքով, ընտանեկան խնդիրներով։*

Աստծո առաջ պարտականություններ *ունենալու գաղափարն այսօր ի սպառ բացակայում է համայնքի մեծամասնության պատկերացումներից։ մարդկանց թվում է, թե Աստված ամեն ինչ ներում է եւ կների։*

Ցավոք, հոգեւորը, սիրո գործերը հիմնականում տեղ չունեն նաեւ երիտասարդների նպատակների եւ երազանքների մեջ։

Հոգեւորը մղված է երկրորդ պլան եւ մեկուսացած, մոռացված է տների սրբապատկերների անկյուններում, պատերի վրա, որտեղ տարիներով փոշոտվում են չօգտագործված աստվածաշնչերն ու վարդարանների համրիչները։ Մարդիկ չեն ուզում ժամանակ տրամադրել այդ ամենին, նույնիսկ՝ մեկ ժամ՝ *ամբողջ շաբաթվա մեջ։*

Բայց սա **մեղք է** Աստծո հանդեպ։ *սա նշանակում է՝ Աստծուն արժանի տեղ չհատկացնել մեր կյանքում։*

Մեզ, գուցե, թվում է՝ եթե մենք հավատում ենք, որ Աստված գոյություն ունի, ապա այդքանը բավարար է, եւ իրավունք ունենք խնդրելու կամ պահանջելու, որ Աստված իր առատ օրհնությունները բաշխի մեզ, իսկ երբ չենք վայելում այդ օրհնությունները, մեր աղոթքները պատասխանի չեն արժանանում, մտածում ենք, որ անօգուտ է Աստծուն աղոթելը, միեւնույնն է՝ չի լսի, կամ, միեւնույնն է՝ Աստծո կամքն անհայտ է մեզ։ Հետեւանքը լինում է այն, որ շատերն աստիճանաբար մոռանում են նաեւ իրենց անհատական աղոթքները կատարել կամ անում են միայն շատ ընկճված, վախեցած ժամանակ, կամ էլ նեղանում են Աստծուց եւ հրաժարվում որեւէ քայլ անել՝ Աստծո կամքը ավելի լավ հասկանալու համար։ Բայց Աստված անտարբեր չէ, Նա ճանաչում է յուրաքանչյուրիս՝ անուն առ անուն, նա գիտի մեր խնդիրները, լսում է մեր աղոթքները եւ «գիտի, թե ձեզ ինչ է պետք՝ նախքան, որ դուք իրենից կխնդրեք ինչ-որ բան», *ինչպես ասում է Հիսուս (Մտթ.* 6, 8)։ *Աստված կենդանի Աստված է, մեր կյանքում ներկա է՝ մեզ համար անտեսանելի ձեւով, հետեւում է մեր յուրաքանչյուր քայլին եւ մեծ համբերությամբ սպասում է, թե երբ ենք ջանքեր գործադրելու՝ Իր հետ ավելի մտերիմ լինելու համար, թե երբ ենք ջանքեր գործադրելու, որ հասկանանք, թե ի՛նչ է Ինքը ուզում մեզանից, թե ո՞րն է Իր կամքը։ Գուցե, ոչ թե Աստված է անտարբեր, այլ մե՞նք ենք թերանում Աստծո հանդեպ մեր պարտավորությունների մեջ, չէ՞ որ ոչ միայն ծնողն է պարտական զավակի հանդեպ, այլեւ, նախեւառաջ, զավակը՝ ծնողի հանդեպ։ Ուրեմն, ի՞նչ է ուզում մեր Ծնողը, մեր Արարիչ Հայրը մեզանից՝ իր զավակներից։*

Հայր Աստծո կամքն է՝ յուրաքանչյուրիս ազատագրումը մեղքի գերությունից եւ յուրաքանչյուրիս սրբությունը, *որի մեջ է կայանում մեր երջանկությունը եւ ներքին խաղաղությունը՝ այս կյանքում եւ հավիտենական կյանքում՝ Տիրոջ հետ միասին։*

Աստված ի սկզբանե այս ամենը սահմանել է մարդ արարածի համար՝ որպես մարդկային կյանքի իմաստ եւ առաքելություն։

Աստված նաեւ սահմանել է, որ մեր սրբությանը եւ փրկությանը հասնենք Իր Միածին Որդու՝ Տեր Հիսուս Քրիստոսի եւ Նրա հիմնած Մեկ, Սուրբ Կաթողիկէ Եկեղեցու միջոցով, որը մարդկության համար Նոյան տապանի նման մի նավ է, որի նավապետը Ինքը Քրիստոսն է եւ

որի մեջ մենք կարող ենք փրկվել այս աշխարհի մեղքի ջրհեղեղից եւ հավիտենական դժոխքի կրակից։

Աստված ի՛նքն է կամեցել, որ մարդն այս կյանքում ընդունի իր աստվածային օրհնությունները, լինի երջանիկ եւ փրկության հասնի՝ բայց ոչ թե առանձին, մենակ աղոթելով, ոչ թե միայն իր բարեկամների հետ մատաղ անելով եւ սեղան նստելով, ոչ թե միայն մկրտվելով, պսակվելով եւ հետո եկեղեցի չհաճախելով, այլեւ լիապե՛ս ապրելով՝ որպես Քրիստոսի Եկեղեցու ջերմեռանդ անդամ, *միասի՛ն աղոթելով Քրիստոսի բոլոր եղբայրների եւ քույրերի հետ, այսինքն՝ իր ընտանիքի անդամների հետ, իր ընկերների, հարեւանների, համագյուղացիների, համաքաղաքացիների հետ միասին, նաեւ՝ նրանց հետ, ում հետ տարաձայնություններ կան, անծանոթների հետ միասին, որովհետեւ Աստված սիրում է իր բոլոր զավակներին եւ* բոլորի՛ն է *հրավիրում եկեղեցի՝ միասնաբար ներկա լինելու Իր Սուրբ Սեղանի շուրջ եւ հարստանալու իր Իր աստվածային ներկայության հոգեւոր զորությամբ, ճիշտ ինչպես իր առաքյալներին հրավիրեց Վերնատուն՝ Խորհրդավոր ընթրիքին եւ նրանց հետ կիսեց հացը եւ բաժակը՝ դրանք դարձնելով Իր Մարմինն ու Արյունը անտեսանելի, խորհրդավոր կերպով։ Ճիշտ առաքյալների պես հացի եւ գինու տեսքով ճաշակելով Տեր Հիսուս Քրիստոսի Մարմինն ու Արյունը՝ մեր մեջ ենք ընդունում Քրիստոսի ներկայությունը, եւ նրա միջոցով՝ ամբողջ Սուրբ Երրորդության ներկայությունը. Աստված բնակվում է մեր մեջ, իսկ մենք՝ Աստծո մեջ, ըստ Քրիստոսի խոսքի, որն անվիճելի է եւ ճշմարիտ։ Եկեղեցում Սուրբ Սեղանի մոտ հավաքվելիս՝ մենք յուրաքանչյուրս, ճաշակելով Քրիստոսի Մարմինն ու Արյունը՝ միանում ենք* ոչ միայն Քրիստոսին, այլեւ՝ միմյանց, *որովհետեւ սնվում ենք նույն Քրիստոսով, Նրա միեւնույն Սուրբ Մարմնով եւ Արյամբ, որի մեջ ներկա է Աստված ճշմարտապես, բոլորս լցվում ենք աստվածային նույն ներկայությամբ, դառնում ենք* մեկ հոգեւոր մարմին՝ ոչ միայն Քրիստոսի հետ, այլեւ՝ միմյանց հետ։ *Ուրեմն, հավաքվելով Տիրոջ Սեղանի շուրջ եւ ճաշակելով Նրա Սուրբ Մարմինն ու Արյունը, բոլոր քրիստոնյաները միմյանց հետ կապվում ենք նույն հոգեւոր կապով՝ հարազատությամբ, դառնում են Քրիստոսի եղբայրները եւ քույրերը՝ ըստ Տիրոջ կամքի, դառնում են Քրիստոսի նույն հոգեւոր կամ խորհրդավոր Մարմնի անդամները։ Սուրբ Պողոս առաքյալը, որ մինչեւ դարձի գալը հալածում էր Քրիստոսի Եկեղեցին, երբ դարձավ Քրիստոսի առաքյալ, իր հիմնած առաջին համայնքներին գրում էր.*

«Ինչպես որ մարմինը մեկ է եւ բազում անդամներ ունի, եւ մարմնի բոլոր անդամները, որ բազում են, մեկ մարմին են կազմում, այդպես է նաեւ Քրիստոսը, որովհետեւ մենք ամենքս՝ հրեա, թե հեթանոս, ծառա, թե ազատ, մեկ Հոգով մկրտվեցինք՝ մեկ մարմին կազմելու համար, եւ ամենքս էլ նույն Հոգուց խմեցինք», *Ա Կորնթ.* 12, 12։

Եկեղեցում ի մի հավաքվելով՝ մենք ստանում ենք նույն Սուրբ Հոգին, որը մեզ սովորեցնում է.

–առավել լավ հասկանալ Աստծուն եւ մեր կյանքի իմաստը,
–ավելի շատ սիրել Աստծուն,
–դարձնում է խոնարհ՝ հասկանալու մեր մեղքերը եւ զղջալու դրանց համար,
–դարձնում է ուժեղ՝ պայքարելու մեղքի դեմ, ապրելու սուրբ, աստվածահաճո կյանքով, սիրելու ուրիշներին՝ որպես քույրերի եւ եղբայրների, լինելու ներողամիտ, ապրելու միասնաբար՝ որպես Աստծո մեկ ժողովուրդ, որպես կենդանի Եկեղեցի՝ հոգեւոր ամենօրյա գործունյա ավյունով։

Իսկ միայնակ աղոթելով, տանը մնալով եւ միայն առօրյա գործերով զբաղվելով՝ այս ամենն ունենալն անհնարին է, *եւ մեղքի մեջ ակամայից ընկնելը՝ շատ հեշտ։*

Այսպես՝ միանական աղոթքով, Տիրոջ Սուրբ Խորանի առջեւ եւ Սուրբ Սեղանի շուրջ հավաքվելով՝ կազմավորվել եւ այսօր էլ շարունակում է կայանալ Քրիստոսի Եկեղեցին, որն, ուրեմն, պետք է հասկանանք ոչ թե միայն քարե շինության իմաստով, այլ՝ իր բուն՝ հոգեւոր իմաստով՝ որպես Հիսուս Քրիստոսին եւ Աստծուն հավատացողների խումբ, ընտանիք, որպես Քրիստոսի խորհրդավոր, հոգեւոր Մարմին։

Ա՛յս պատճառով է անհրաժեշտ եւ պարտադիր յուրաքանչյուրիս համար՝ մեր աղոթքը կատարել ոչ միայն առանձին, այլեւ՝ միասին եւ, հատկապես, Սուրբ Պատարագի ժամանակ՝ հաղորդվելով Տիրոջ Մարմնին եւ Արյանը՝ որպես Քրիստոսի հոգեւոր Մարմնի՝ Եկեղեցու լիարժեք անդամներ, որ չեն ապրում առանձին Գլխից, որ Հիսուսն է, եւ զատված մյուս անդամներից։

Ուրեմն, միասնական աղոթքին չմասնակցելով՝ մենք մասնատում ենք *Տիրոջ Եկեղեցին, քայքայում Տիրոջ ընտանիքը,* վարվում եսասիրաբար *եւ մեղք ենք գործում Աստծո եւ միմյանց դեմ։*

Իսկ եթե ձեզանից մեկը խնդիր ունի քահանաների հետ եւ չի ուզում նրանց հետ չփվել, ապա միշտ պետք է մտածել, որ եկեղեցին միայն քահանաները չեն, այլ Եկեղեցին նախ Քրիստոսն է, ապա՝ դուք եւ բոլոր մկրտվածները՝ ներառյալ քահանաները, եւ ոչ ոք՝ որպես մարդ, զերծ չէ թերություններից եւ մեղքերից։ Չի կարելի երես թեքել Քրիստոսից, Նրա Եկեղեցուց եւ մեղք գործել՝ մարդկանց հետ խնդիր ունենալու կամ մարդկանց թերությունները նկատելու պատճառով։ Հիսուսն ասում է.

«Ինչու՞ եղբորդ աչքի միջի շյուղը տեսնում ես, իսկ քո աչքի միջի գերանը չես նկատում... Կեղծավո՛ր, նախ այդ գերանը հանիր քո աչքից, որ կարողանաս հստակ տեսնել եւ ապա կհանես շյուղը՝ եղբորդ աչքից», *Մտթ.* 7, 3-5։

Մենք բոլորս իրավունք ունենք եւ լիովին ազատ ենք՝ մեր կարծիքները եւ պատկերացումները ունենալու ցանկացած հարցի շուրջ՝ նաեւ հոգեւոր ոլորտում, բայց երբ մկրտվում ենք եւ ինքներս մեզ հայտարարում ենք «քրիստոնյա», ապա պետք է հասկանանք, որ քրիստոնյա լինել՝ նշանակում է կրել Քրիստոսի անունը, իսկ դա էլ նշանակում է այն, որ մարդը ինքն իրեն համարում է Քրիստոսի հետեւորդ՝ *Նրա ուսուցումների, Նրա կյանքի օրինակի հետեւորդ եւ պետք է պարտավորված զգա՝ կատարելու այն ամենը, ինչ գրված է Տիրոջ Ավետարանում եւ ինչ որ սովորեցնում է Քրիստոսի Եկեղեցին՝ հոգեւոր սպասավորների միջոցով։ Իսկ Քրիստոս պատվիրեց իր աշակերտներին՝ միշտ աղոթել ոչ միայն առանձին, այլեւ՝ միասին եւ միշտ կատարել Սուրբ Պատարագը, նույն Սեղանի շուրջ ճաշակել Իր Մարմինն ու Արյունը եւ այդպես հիշել այն Իր խաչելությունը, մահը եւ հարությունը* (*Ա Կորնթ.* 11, 23-27)։

Քրիստոսի առաքյալների հաջորդները դարերի ընթացքում եղել են եպիսկոպոսները եւ քահանաները, որոնք շարունակել են մատուցել Տիրոջ Սուրբ Պատարագը եկեղեցում, Քրիստոսի բառերով սրբագործել հացն ու գինին եւ Տիրոջ Մարմինն ու Արյունը բաշխել Տիրոջ ժողովրդին։ Ոչ միայն նրանք, այլեւ բոլոր քրիստոնյաները Տիրոջ կողմից հրավիրված են մասնակցելու ընդհանուր աղոթքներին եւ Սուրբ Պատարագին, հետեւաբար, ներկա չլինել Պատարագին՝ նշանակում է գիտակցաբար չկատարել Քրիստոսի պատվիրանը, ինչը **ծանր մեղք է** *եւ ենթակա է արձակման՝ միայն խոստովանություն կատարելու միջոցով։*

Վստահ եմ, որ այս ամենը խորապես հասկանալով՝ չպիտի ուզենաք շարունակել ապրել մեղքի մեջ, եւ հիմա, երբ կարդացիք եւ գիտեք, առավել եւս ծանր մեղք կհամարվի ձեզ համար, եթե հեռու մնաք Սուրբ Պատարագից եւ շարունակեք ձեր նախկին ընթացքը։

Ի վերջո, շաբաթվա մեջ, գոնե, մեկ ժամ Աստծուն նվիրելը եւ Սուրբ Պատարագին մասնակցելը նաեւ հիմնված է Տասը պատվիրաններից 3-*րդի վրա՝ «Տիրոջ օրը սո՛րբ պահիր»։ Հրեաների համար այդ օրը սահմանվեց շաբաթ օրը, իսկ մեզ համար շաբաթ օրվանից բացի առավել կարեւոր է կիրակին, քանի որ Հիսուս Քրիստոս հարություն առավ կիրակի օրը։ Սուրբ պահել օրը՝ նշանակում է՝ հանգստանալ առօրյա բոլոր գործերից եւ օրն անցկացնել աղոթքով, Սուրբ Գիրք ուսումնասիրելով եւ բարեգործությամբ։ Հասկանալի է, որ, մանավանդ, գյուղում պետք է միշտ կատարել նաեւ անհրաժեշտ շատ աշխատանքներ, որոնք կարեւոր են ընտանիքի համար։ Սա թույլատրելի է նաեւ Սուրբ Գրքով* (*Ելք* 12, 6), *բայց նաեւ աշխատանքի մեջ, այդ օրերին, մանավանդ, կիրակի, բոլորս* պարտավոր ենք, գոնե, մեկ ժամ նվիրել Աստծուն եւ գնալ եկեղեցի՝ *աղոթելու բոլորի հետ միասին, խոստովանելու մեր մեղքերը, հաղորդվելու Տիրոջ Մարմնին եւ Արյանը՝ որպես շնորհակալություն արտահայտություն աշխատանքի, բարիքների եւ ընտանիքի առողջության համար։ Վստահ եմ, որ ձեր դժվարությունների մեջ շատ բաներ կան, որոնց համար պետք է շնորհակալություն հայտնել Տիրոջը։ Իսկ շնորհակալության լավագույն ձեւը Սուրբ Պատարագին մասնակցելն է։*

Սիրելի՛ հավատացյալներ, Տեր Հիսուս Քրիստոս միշտ խոսում է սիրով, *բայց՝* կտրուկ եւ հստակ, *նույնիսկ, եթե Նրա խոսքերը վիրավորում են մարդուն եւ մտահոգության առիթ դառնում, որովհետեւ Տիրոջ նպատակը մարդկանց բուժելն է, սթափեցնել է՝ հոգեւոր անտարբերությունից, իսկ բուժական միջամտությունները նախ ցավեցնում են, հետո՝ բուժում։ Նույնն է նաեւ մեր՝ քահանաներիս, նպատակը եւ պարտականությունը։ Մենք պարտավոր ենք որպես Տիրոջ կողմից կարգված պահակներ եւ հոգեւոր ուղեկիցներ, առաջնորդներ, զգուշացնել ձեզ, որ կատարեք ձեր հոգեւոր պարտականությունները եւ փրկեք ձեր հոգիները, ուղղեք ձեր ընթացքը եւ վայելեք Տիրոջ օրհնությունները ձեր եւ ձեր ընտանիքների համար.*

«Մենք մեզ չէ՛, որ քարոզում ենք, այլ՝ Հիսուս Քրիստոսին՝ Տիրոջը, իսկ մեզ՝ որպես ձեր ծառաների՝ ի սեր Քրիստոսի: Որովհետեւ Աստված, որ ասաց, թե «Խավարից թող լույս ծագի»,

հենց Ինքը ծագեց մեր սրտերում, որպեսզի լուսավորվենք Աստծու փառքի գիտությամբ, որ ճառագայթում է Հիսուս Քրիստոսի դեմքից», *Բ Կորնթ.* 4, 5-6։

Խորապես շնորհակա՛լ եմ բոլոր նրանց, ովքեր այս ամենը գիտակցում են եւ կանոնավոր կերպով ներկա են միասնական աղոթքներին եւ Սուրբ Պատարագին։
Հասկանում եմ նաեւ նրանց, ովքեր այս օրերին ժամանակավորապես ընդհանուր աղոթքներին ներկա չեն՝ համաճարակի տարածումը կանխելու պատճառով։ Կարոտով կսպասեմ ձեզ հետ հանդիպմանը եւ միասին աղոթելուն։

Տ. Հովսեփ՝ ձեր խոնարհ ծառան՝ ի սեր Քրիստոսի
Հունիս, 2020

Հիսուսի Սուրբ Սրտի պաշտամունքը

«Ահա՛ Սիրտը, որը այդքան սիրեց մարդկանց եւ չխնայեց իրեն մինչեւ վերջ...»

Հունիս ամսին Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցում սովորություն է՝ կատարել հատուկ աղոթքներ՝ նվիրված Հիսուսի Սուրբ Սրտին։ Մեծ Սեպասարի Սուրբ Փրկիչ եկեղեցու արեւելյան պատին եւս կա Սուրբ Սրտի որմնաքանդակը, որն արվել է 1990-ականներին եւ, անշուշտ, գյուղում ավանդական բարեպաշտության գոյության մի վկայություն է։
Հիսուսի Սուրբ Սրտի հանդեպ այս գեղեցիկ ջերմեռանդությունը սկիզբ է առել Արեւմուտքում՝ միջին դարերում եւ մուտք գործել նաեւ հայ կաթողիկէ համայնքներ շատ վաղ՝ հատկապես, Մխիթարյան միաբանության հայրերի ջանքերով։
Սուրբ Սրտին նվիրված աղոթքները Սուրբ Փրկիչ եկեղեցում կատարում ենք յուրաքանչյուր շաբաթ՝ Սուրբ Հաղորդության երկրպագության ժամին՝ 13։00-ին։

Ի՞նչ է Հիսուսի Սուրբ Սրտի ջերմեռանդությունը. համառոտ

Ի սկզբանե Եկեղեցին խորին հարգանք է տածել մարդկության նկատմամբ Քրիստոսի զոհաբերական սիրո հանդեպ։ Այդ հարգանքն արտահայտվել է տարբեր խորհրդանիշներով. վաղ միջնադարում եղել է Բարի Հովվի կերպարը, միջին դարերում Քրիստոսի հինգ վերքերի եւ փչե պսակով թագադրված պատկերի պաշտամունքը։ Այդ ժամանակ էլ ի հայտ եկավ Հիսուսի Սուրբ Սրտի պաշտամունքը։ Այս ջերմեռանդության հետքերը հիմնականում կարելի է հայտնաբերել Սաքսոնիայի XIII դարի ցիստերցիան միանձնուհիների վանքերում, միջին դարերի սրբերի կենսագրություններում, դոմինիկյան, ֆրանցիսկյան եւ կարտեզյան միաբանությունների գործունեության մեջ։ Եկեղեցական կյանքում Հիսուսի Սուրբ Սրտի պաշտամունքը լայնորեն տարածվեց նոր ժամանակներում՝ 18-րդ դարից սկսած։
Դեռեւս Լյուդովիկոս XIV-ի ժամանակաշրջանի ֆրանսիացի քահանա Սուրբ Ժան Էդը՝ հոգեւոր առաջնորդների թույլտվությամբ, առաջին անգամ 1672թ. մատուցեց Հիսուսի Սրտին նվիրված Սուրբ Պատարագ։ Հենց նա էլ հանդիսանում է Ֆրանսիայում Հիսուսի Սրտի պաշտամունքի ավանդույթի հիմնադիրը։

Հիսուսի Սրտի պաշտամունքի տարածման գործում մեծ դեր են խաղացել միանձնուհի Մարգարիտա Մարիա Ալաքոքի պատմությունները՝ Հիսուսի երեւումների մասին։ Տեր Հիսուսը նրան հայտնվել է 1675թ. Տիրոջ Մարմնի տոնին եւ պատվիրել հաստատել Իր Սրտին նվիրված տոնը։ Քույր Ալաքոքին աջակցում էր իր խոստովանահայր հիսուսյան Հայր Կլոդա դե լա Կոլոմբեն։ 1684թ.-ին լույս տեսավ Կոլոմբեի գիրքը՝ Մարգարիտա Մարիայի երեւումների նկարագրությամբ, իսկ 1691թ.՝ Մարգարիտա Մարիայի կենսագրությունը, որը պատկանում էր հիսուսյան Ժաննա Կրուազեի գրչին։ 1698թ. Ալաքոքը գրեց եւ հրապարակեց իր սեփական գիրքը՝ Հիսուսի Սուրբ Սրտի պաշտանմունքի մասին։ Դրանք բոլորն էլ մեծ հեղինակություն էին վայելում Ֆրանսիական հոգեւորականության շրջանում։

Հիսուսի Սուրբ Սրտի պաշտամունքը ընդլայնվում էր, ի հայտ էին գալիս բազմաթիվ եղբայրություններ՝ նվիրված «Հիսուսի Սրտին»։ Առաջին հրապարակային երկրպագությունը Հիսուսի Սրտին եւ համընդհանուր նվիրումը արձանագրվել է 1720թ., Մարսելում՝ ժանտախտի համաճարակի ժամանակ։

1856թ. Պիոս IX Պապը հռչակեց Հիսուսի Սրտի պաշտամունքը՝ որպես պարտադիր բոլոր կաթողիկէ եկեղեցիների համար։

1899թ. հունիսի 11-ին Լեւոն XIII Պապը ամբողջ մարդկությանը աղոթքով նվիրաբերեց Հիսուսի Սուրբ Սրտին՝ դա համարելով իր ամենալավ գործը։ Այդ նվիրաբերության համար նրան խնդրել էր Սուրբ Սրտի միանձնուհի Մարիան՝ Բարի Հովիվ միաբանությունից՝ պնդելով, որ դա Տեր Հիսուս Քրիստոսի խնդրանքն է իրեն։ Նա մահացավ հենց Սուրբ Սրտի տոնի օրը։ Լեւոն XIII-ը նաեւ հաստատեց Հիսուսի Սուրբ Սրտի Պատարագ, որը այսուհետ պետք է մատուցվեր յուրաքանչյուր ամսվա առաջին ուրբաթ օրերին։

XX-րդ դարի երկրորդ կեսին՝ Եվրոպային բաժին հասած ծանրագույն ժամանակաշրջանում, Հիսուսի Սրտի պաշտամունքը դարձավ առավել հայտնի։ Սրբացվեցին Հիսուսի Սրտի պաշտամունքի նախակարապետները՝ քույր Մարգարիտա Մարիա Ալաքոքը՝ 1920թ., Հայր Ժան Էդը՝ 1925թ., իսկ Հայր Կլոդ դե լա Կոլոմբեն դասվեց երանելիների շարքը՝ 1992թ.։ Պիոս XII Պապը 1956թ.-ին մի հատուկ կոնդակ նվիրեց Հիսուսի Սուրբ Սրտի պաշտամունքին։

Սուրբ Սրտի տասներկու խոստումները

Գոյություն ունի Հիսուսի Սուրբ Սրտի տասներկու խոստումների մի ցանկ, որի կազմողի անունը հայտնի չէ, բայց, ըստ ավանդության, այդ ցանկը հիմնված է Փրկչի կողմից Սուրբ Մարգարիտա Մարիա Ալաքոքին տրված հայտնությունների վրա։ Այդ խոստումների տեքստը վստահելի է, քանի որ դրանցում արտահայտված են սրբուհու գրառումները։

Ահա եւ ցանկը, որին ավելացրել ենք հղումներ՝ սուրբ Մարգարիտա Մարիայի տեքստերից.

1.Իմ Սուրբ Սիրտը պաշտողներին Ես՝ համաձայն նրանց կյանքի հանգամանքներին, տալիս եմ անհրաժեշտ շնորհներն ու օգնությունը (Նամակ №141)։

2.Նրանց ընտանիքներում Ես կհաստատեմ ու կպահպանեմ խաղաղություն (Նամակ №35)։

3.Ես կմխիթարեմ նրանց վշտի մեջ (Նամակ №141)։

4.Ես նրանց համար կլինեմ ապահով ապաստան, հատկապես մահվան ժամանակ (Նամակ №141)։

5.Ես առատ օրհնություններ կբաշխեմ նրանց բոլոր աշխատանքներին եւ նախաձեռնություններին (Նամակ №141)։

6.Մեղավորները Իմ Սրտի մեջ կգտնեն անսահման ողորմածություն (Նամակ №132)։

7.Շնորհիվ բարեպաշտության այս ձեւի՝ դաղջ հոգիները կդառնան նախանձախնդիր (Նամակ №132)։

8.Նախանձախնդիր հոգիները արագ կհասնեն կատարելության բարձրունքների (Նամակ №132)։

9.Իմ օրհնությունը կլինի այնտեղ, որտեղ կպաշտեն Իմ Սուրբ Սրտի պատկերը (Նամակ №135)։

10.Բոլոր նրանց, ովքեր աշխատում են հոգիների փրկության համար, Ես տալիս եմ ամենակարծր հոգիները դարձի բերելու շնորհ (Նամակ №141)։

11.Նրանց անունները, ովքեր տարածում են բարեպաշտության այս ձեւը, ընդմիշտ կդրոշմվեն Իմ Սրտում (Նամակ №141)։

12.Բոլոր նրանց, ովքեր ինն ամիս շարունակ առաջին ուրբաթ օրերին կհաղորդվեն Իմ Մարմնին եւ Արյանը, Ես տալիս եմ հավատը մինչեւ վերջ պահելու եւ հավիտենական փրկություն ձեռք բերելու շնորհ (Նամակ №86)։

Թարգմանեց եւ պատրաստեց՝ Նաիրա Բաղդասարյանը

Հիսուսի Սուրբ Սրտից՝ խաղաղություն մեր սրտերին

«Եւ նա Հիսուսի կրծքին ընկնելով՝ հարցրեց նրան. «Տեր, ո՞վ է»», Հվհ. 13, 25

Հովհաննեսի ավետարանի 13-րդ գլխում, ոտնլվայի խորհրդավոր տեսարանից հետո Հիսուս իր աշակերտներին ասաց. «Ճշմարիտ, ճշմարիտ եմ ասում ձեզ, որ ձեզանից մեկն ինձ մատնելու է»։ Աշակերտները իրար էին նայում՝ մտածելով, թե ով է մատնիչը։ Նրանք ոչ միայն կասկածում էին միմյանց, այլեւ, ներքուստ, հավանաբար, մտածում էին, թե գուցե, հենց իրենք են մատնիչը։ Այդ միտքը չէր կարող չտանջել աշակերտներին, որ կիսել էին Հիսուսի առաքելությունը, տեսել Նրա սրբությունը, հավատացել Նրան, սովորել Նրանից, բայց նաեւ ներքուստ հասկանում էին, թե որքա՜ն թույլ են իրենք՝ առանց Հիսուսի, հասկանում էին, թե որքա՜ն մեղավոր են իրենք Հիսուսի առջեւ, թե որքա՜ն փխրուն է իրենց հավատքը եւ քաջությունը, նույնիսկ, Հիսուսի ներկայությամբ։ Հիշենք՝ ինչպես էին նրանք վախեցել, երբ նավարկում էին փոթորկված ծովում, մինչդեռ Հիսուս իրեց հետ էր եւ քնած էր նավակի մեջ, ինչպես Պետրոսը վախեցավ՝ ջրի վրա քայլելիս՝ դեպի Հիսուսը, թե ինչպես նույն Պետրոսը, որ պատրաստ էր իր կյանքը տալ Հիսուսի համար (Հվհ. 13, 37), երեք անգամ ուրացավ նրան, եւ թե ինչպես բոլոր աշակերտները թողեցին Հիսուսին եւ փախան մատնության գիշերը եւ այլ բազում դրվագներ, երբ Հիսուս նախատում էր իրենց՝ չտարբերելու համար կարեւորը երկրորդականից։ Նրանք հասկանում էին սեփական թուլությունը եւ վախենում էին դրանից, մանավանդ, Պետրոսը, որ այնքա՜ն սիրում էր Տիրոջը եւ իրեն տանջում էր այդ միտքը, թե մատնիչը կարող է լինել եւ ինքը։ Հենց Պետրոսը նշան արեց Հովհաննեսին, «որին Հիսուսը սիրում էր եւ որը նստել էր նրա մոտ», ինչպես կարդում ենք ավետարանում, իմանալ, թե ով է մատնիչը։ Եվ Հովհաննեսը «Հիսուսի կրծքին ընկնելով՝ հարցրեց նրան. «Տեր, ո՞վ է»», Հվհ. 13, 25։ *Հովհաննեսն ինքն էլ տանջվում էր եւ ուզում էր այդ հարցի պատասխանը իմանալ, որովհետեւ Հիսուս սիրում էր իրեն յուրահատուկ կերպով եւ պետք է մտածենք, որ իր ամենամեծ փափագն էր հանկարծ չվշտացնել Վարդապետին եւ չվիրավորել նրա սերը իր հանդեպ։*

Եկե՛ք ավելի հանգիստ մտածենք այս վսեմ պատկերի մասին՝ Հովհաննեսը հենվեց Հիսուսի կրծքին. այդպես անելով՝ Հովհաննեսը նախ ուզեց օգտվել իր «արտոնյալ վիճակից» եւ իմանալ բոլորին ամենաշատ տանջող այդ հարցի պատասխանը, բայց նախեւառաջ՝ իմանալ, թե արդյոք ինքը չէ այդ մատնիչը։

Տեսե՛ք, թե ինչպե՛ս է ուզում իմանալ Հովհաննեսը՝ Տիրոջ կրծքին ընկնելով։ *Սա պարզապես սիրո մի արտահայտություն չէ. Հովհաննեսն* ինքն իրեն ամբողջովին հանձնեց Տիրոջ Սուրբ Սրտին, *իր ողջ կյա՛նքը վստահեց Տիրոջ սիրուն, Տիրոջ բարությանը, անսահման համբերատարությանը։ Հիսուսի Սուրբ Սրտի Լիթանիայում աղոթում ենք. «Սիրտ Հիսուսի, լի բարությամբ եւ սիրով... երկայնամիտ եւ բազումողորմ», ըստ սաղմոսի խոսքերի։ Հովհաննեսն իր թույլ, իր մեղավոր մարդկային բնությունը ամբողջովին դրեց Տիրոջ կրծքին, մոտեցրեց Տիրոջ Սուրբ Սրտին, որպեսզի Տերն օգնի նախեւառաջ իրեն՝ երբեք չդնալ մատնության։ Հովհաննեսը հասկանում էր, որ ի՛նքը կարող էր լինել առաջին մատնիչը եւ իր հարցի պատասխանը իմանալուց առավել՝ ուզում էր նախ ինքն իրեն հանձնել Տիրոջ կամքին, Տիրոջ պաշտպանությանը, որպեսզի այդ հարցադրման պատասխանի մեջ երբեք չլիներ իր անունը, որ Տերը նախապես ներելով իրեն՝ հետ պահեր իրեն այդ ահավոր սխալը գործելուց, որ Տերը բուժեր իր բոլոր թուլությունները. չէ՞ որ Տերն ամեն ինչ գիտեր։*

Մեզանից յուրաքանչյուրս սիրելի ենք Հիսուսի համար, ինչպես Հովհաննեսը։ Երբ երկմտում ենք, վախենում ենք կամ խռովված ենք, եկե՛ք փարվենք Տիրոջ Սուրբ Սրտին, որտեղ լիառատ սփոփանք եւ խաղաղություն կա՝ բոլորիս համար։

Հիսուսի Սուրբ Սրտից խաղաղվում են մեր սրտերը.

«Թող չխռովվեն ձեր սրտերը, հավատացե՛ք Աստծուն, հավատացե՛ք եւ ինձ», *Հվհ.* 14, 1։

Տ. Հովսեփ Գալստյան
1 *հունիսի*, 2020

Տիրոջ Սուրբ Սիրտը՝ «բորբոքեալ հնոց սիրոյ»

Տիրոջ Սուրբ Սիրտը «սիրո բորբոքեալ հնոց» է, ինչպես աղոթում ենք Սուրբ Սրտի Լիթանիայում, մի հնոց, որից Տերը սիրո հուր գցեց այս աշխարհի վրա, ըստ Իր խոսքերի. «Երկրի վրա կրակ գցելու եկա, եւ որքա՜ն եմ ուզում, որ արդեն իսկ բորբոքված լիներ», Ղկ. 12, 49։

Սիրո հուրը ճարակել է Տիրոջ Սուրբ Սիրտը եւ սպառվել (Ցվհ. 13, 1) մարդու համար՝ առանց ավարտվելու, առանց այրվելու, ինչպես Քորեբ լեռան վրա Տիրոջ հրաբորբ ներկայությունից այրվում էր եւ չէր մոխրանում անկեզ մորենին, որին մոտեցավ Մովսեսը (Ելք 3)։ *Նա հանեց իր կոշիկները, տեսավ Տիրոջ ամենաճարակ սիրո հուրը, շլացավ հրեղեն լույսով, ընդունեց այն իր սրտի մեջ, խանդավառվեց այդ հրով եւ բոցավառվեց ամբողջ էությամբ, սրտով ու մտքով եւ գնաց այդ հուրը փոխանցելու Տիրոջ ժողովրդին, այդ հրով առաջնորդեց նրանց անապատի միջով՝ մինչեւ երկիրն ավետեաց։ Այդ հուրը Արարիչն Հայր Աստծո՝ մարդու նկատմամբ ծնողական ի սպառ սիրո հուրն էր, որ ճարակեց Մովսեսին եւ ուղարկեց նրան՝ այդ հուրը տարածելու՝ որպես սիրո հրձիգ. երբ Մովսեսն իջնում էր Սինա լեռան վրայից, նրա դեմքը ճառագում էր լույսերով, եւ նա քողարկում էր, որ ժողովուրդը չսարսափի այդ տեսարանից (Ելք* 34, 29–35)։ *Աստծո սիրո հուրը պահանջկոտ է. այն պահանջում է Նույնպիսի ի սպառ, ինքնազոհաբերության պատրաստ փոխադարձ սեր՝ Աբրահամի նման, եւ կտրուկ հրաժարում մեղավոր կյանքից, ինչին իսրայելացիները պատրաստ չէին, իսկ մե՞նք...*

Աստված իր ժողովրդին մշտապես հրավիրում է իր հետ մտերմիկ զրույցի, ինչպես Մովսեսին, ում հետ «խոսում էր շրթունք-շրթունքի, բացահայտ եւ ոչ թե առակներով» (*Թվ.* 12, 8). *սա զրույց է Սրտից դեպի սիրտը, ինչպես մեկը կխոսի իր բարեկամի հետ, բացատրում է Սուրբ Գիրքը։*

Հիսուս իր Սուրբ Սրտի սիրո հրով ուղեկցում էր Տիրոջ ժողովրդին անապատում, լուսավորում էր գիշերվա խավարի մեջ, որ նրանք կարողանային առաջ ընթանալ (Ելք 13, 21–22)։

Այդ նույն սիրո հրով Տերը մաքրեց Եսայի մարգարեի շուրթերը, որոնք պիտի քարոզեին ապաշխարություն՝ մեղավոր ժողովրդին. «Եւ ահա ինձ մոտ ուղարկվեց սերովբեներից մեկը՝ ձեռքին այրվող ածուխ բռնած, որ ունելիով վերցրել էր զոհասեղանից: Բերեց դիպցրեց իմ բերանին եւ ասաց. «Ահա՛ այդ դիպավ քո շուրթերին. դա կհանի քո անօրենությունները, եւ քո մեղքերը կսրբի քեզանից»», *Ես.* 6, 6։

Տիրոջ Սրտից բխող սիրո հուրը Տիրոջ Խոսքն է, որ առաջնորդում է իր ժողովրդին, Տիրոջ սրտից խոսում է իր ժողովրդի սրտի հետ, Տիրոջ շրթունքներից հոսում է առատորեն իր սիրելիների շրթունքների մեջ, մաքրում պղծություններից եւ ուղարկում առաքելության՝ արիաբար տարածելու այդ սերը եւ Աստծո Խոսքը։

Սուրբ Սրտի հրավառ սիրո պատկեր է ներկայացնում նաեւ այն կրակի հնոցը, որտեղ նետվեցին Դանիելի երեք ընկերները, որոնք հնոցում իրենց աղոթքի մեջ ապաշխարեցին Իսրայելի ամբողջ ժողովրդի փոխարեն՝ իրենք իրենց մատուցելով որպես ողջակեզ՝ որպես նախապատկեր Աստծո Որդու ողջակիզման՝ Խաչի վրա. «Թող այդպես լինի մեր զոհաբերությունն այսօր՝ քո առաջ՝ կատարյալ լինելու... որովհետեւ քեզ հուսացողներս ամոթով չենք մնում: Արդ գալիս ենք քո հետեւից ամբողջ սրտով...», *Դն.* 3, 40–41։

Տեր Հիսուս Քրիստոսն Ինքը իջավ այդ հնոցի մեջ՝ մեզ բացատրելու համար Իր՝ սիրո հնոցում այրվելու իմաստը. ապշած Նաբուգոդոնոսորը բացականչեց. «Ես տեսնում եմ արձակված չորս մարդու, քայլում են կրակի մեջ եւ ոչ մի վնասվածք չկա նրանց վրա, իսկ չորրորդի տեսքը նման է Աստծո Որդուն», *Դն.* 3, 92։ *Այդ երեք երիտասարդները Տիրոջ սիրո հնոցում ապաշխարեցին նաեւ չարի մարմնավորում Նաբուգոդոնոսորի համար, եւ սա դարձի եկավ։*

Տեր Հիսուս Քրիստոսի սիրո հրի մեջ Տիրոջ հետ միասին քայլելը ապաշխարություն է, նոր կյանքի սկիզբ եւ ճշմարիտ մկրտություն, ինչպես դոչում էր Հովհաննես Մկրտիչը. «...նա ով գալիս է ինձնից հետո... կմկրտի ձեզ Սուրբ Հոգով եւ հրով», *Մտթ.* 3, 11։

Հիսուս՝ իր սիրո կրակո՛վ է ամեն ինչ համեմում, մաքրազտում. «ամեն ինչ կրակով պիտի աղվի», *Մրկ.* 9, 49։

Եվ ի վերջո, Ի՛նքն իսկ այրվում է Իր ի սպառ սիրո հնոցի մեջ՝ տառապանքների, Գողգոթայի ճանապարհի հնոցի մեջ, բարձրանում է Խաչի հնոցը, որից դուրս է գալիս անվնաս. ինչպես հնոցից դուրս բերեց երեք երիտասարդներին, այդպես էլ Հայր Աստված Իր Որդուն դուրս բերեց որդիական ինքնանվեր սիրո հնոցից՝ անվնաս, անապական, հարուցյալ, փառավորյալ մարդկային Մարմնով եւ Քրիստոսի խորհրդավոր Մարմնի հետ միասին եւ այդ Մարմնի մեջ, որ Եկեղեցին է, մեր բոլորիս մարդկային մարմիններն անցկացնելով իր հայրական սիրո հնոցի միջով եւ հրով աղելով դրանք՝ դուրս է բերելու հաղթական այս աշխարհում եւ անապական հարուցյալ մարմիններով՝ Ահեղ դատաստանից հետո։

Ուստի սիրելինե՛ր, եկե՛ք ինքներս մեզ ամբողջ սրտով, մտքով, էությամբ եւ զորությամբ նետե՛նք Տիրոջ եւ մարդու հանդեպ ի սպառ կիզող սիրո հնոցը, որպեսզի Տիրոջ հետ միասին դուրս գանք՝ սրբագործված, համեմված, վերանորոգ մարդկային սրտով՝ նման Հիսուսի Սուրբ եւ բոցակեզ Սրտին.

«Արա՛ զսիրտ մեր ըստ սրտին քում», *Լիթանիա Սուրբ Սրտին Յիսուսի։*

Տ. Հովսեփ Քհն. Գալստյան
08 *հունիսի*, 2020

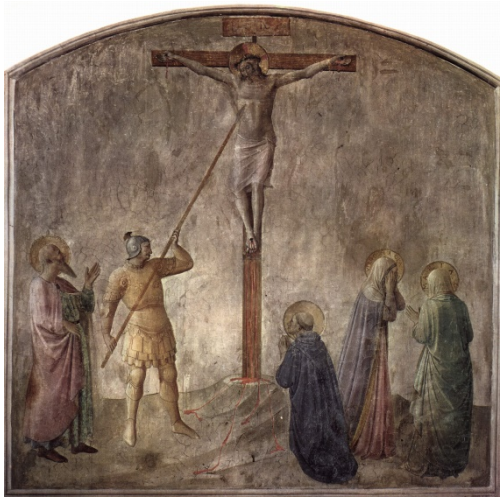

Սիրտ Յիսուսի՝ «աղբիւր կենաց եւ սրբութեան... ի խոր խոցեալ տիգաւ»

«Ո՜վ Յիսուս, Աղբիւր ջրոյ կենդանւոյ, առ Քեզ ծարաւիմ, Քեզ փափագիմ, Քեզ տոփամ, տո՛ւր իմ ծարաւեալ ոգւոյս զՔեզ զովացումն: Ծարաւիմ ըմպել ի կրկին վտակաց կողիդ, որով եւ արբեալ սիրով զմայլիմ», ***Սբ. Ներսես Լամբրոնացի***

Տիրոջ Սուրբ Սիրտը «կենաց աղբյուր» է, ըստ Լիթանիայի բառերի, հավերժահոս աղբյուր, որտեղից բխող ջուրը աստվածային սիրո եւ ողորմության հեղումն է՝ աշխարհի վրա։ Հովհաննեսի ավետարանի 7-*րդ գլխում կարդում ենք, որ Տաղավարահարաց տոնի վերջին օրը Հիսուս կանգնած էր եւ աղաղակում էր.* «*Եթե մեկը ծարավ է, թող ինձ մոտ գա եւ խմի*», (*Հվհ.* 7, 37)։ *Սամարացի կնոջ հետ զրուցելիս՝ ջրհորի մոտ, Հիսուս եւս խոսում է այն ջրի մասին, որ Ինքն է տալիս.* «...ով խմի այն ջրից, որ ես եմ տալու նրան, հավիտյան չպիտի ծարավի: Իսկ այն ջուրը, որ ես նրան տալու եմ, նրա մեջ կդառնա բխող ջրի աղբյուր՝ հավիտենական կյանքի համար» (*Հվհ.* 4, 13-14)։ *Հիսուս այս ասում էր այն տոնի ժամանակ, երբ հրեաները հիշում էին Եգիպտոսի գերությունից հետո իրենց անապատային տարիները։ Եվ այդ տարիներին էր, որ Մովսեսն աղոթեց Տիրոջը, ձեռքի գավազանով հարվածեց ժայռին, եւ ջուր բխեց* (*Թվ.* 20, 7-13)։ *Հիսուս՝ խոսելով իր մասին՝ որպես ջրի աղբյուրի, ինքն իրեն բացահայտում է որպես ճշմարիտ ժայռ, որից բխում է դեպի հավիտենական կյանք տանող ջուրը։ Եվ այդ ջուրը Տիրոջ Սուրբ Սրտից հեղվում է յուրաքանչյուրիս սրտի մեջ, ով նրան մոտենում է՝ դարձի եկած այն սամարացի կնոջ խոսքերը սրտում պահած եւ որպես աղոթք՝ իր շուրթերի վրա.* «Տե՛ր, տու՛ր ինձ այդ ջուրը, որպեսզի չծարավեմ» (*Հվհ.* 4, 15)։ *Հիսուս Իր Սրտում կատարում է մարգարեությունները.* «Դուք ուրախությամբ ջուր կվերցնեք Փրկչի աղբյուրից», *Ես.* 12, 3, «եւ Գառը ... կհովվի նրանց ու կառաջնորդի նրանց դեպի կյանքի աղբյուրը», *Հյտն.* 7, 17, «Հրեշտակն ինձ ցույց տվեց նաեւ բյուրեղի պես մաքուր կենդանի ջրի մի գետ, որ բխում էր Աստծո եւ Գառան գահից, այն հոսում էր քաղաքի հրապարակների միջով...», *Հյտն.* 22, 1։

Տիրոջ Սուրբ Սրտից բխող կենդանի ջրի ամենակատարյալ պատկերն ավետարանում, թերեւս, Հովհաննեսի մոտ նկարագրվող խաչելության դրվագն է, երբ զինվորը տեգով խոցեց խաչյալ Հիսուսի կողը, եւ «իսկույն արյուն եւ ջուր ելավ» (*Հվհ.* 19, 34)։ *Եկեղեցու հայրերի համար Հիսուսի տեգով ծակված կողից հոսող ջուրը եւ արյունը Նրա Սուրբ Սրտից առատորեն հոսող սիրո բխումն է, որից սկիզբ է առնում եւ սնվում, լիառատ ողողվում Տիրոջ Սուրբ Եկեղեցին՝ Քրիստոսի խորհրդավոր Մարմինը։ Հիսուսը խաչվեց, որից հետո՛ միայն Իր Սիրտը առատորեն բացեց՝ որպես կենդանի եւ անսպառ ջրի աղբյուր՝ ամբողջ աշխարհի համար, ըստ ավետարանչի խոսքերի.* «Ով ինձ հավատում է, նրա ներսից կենդանի ջրերի գետեր պիտի բխեն»։ *Նա այս խոսքերն ասում էր Հոգու մասին, որն ընդունելու էին Իրեն հավատացողները, քանի որ Հոգին դեռեւս չունեին, որովհետեւ Հիսուսը դեռ փառավորված չէր»* (*Հվհ.* 7, 38–39)։ *Հիսուսի փառավորու՛մը եղավ Իր խաչելության ժամը, որի լրումն էր, կարծես, զինվորի տեգով կողի խոցվելը, որտեղից Իր Հոգին՝ ջրի եւ արյան տեսքով, հոսեց ու ողողեց իր առաքյալներին եւ բոլոր Իրեն հավատացողներին։ Այս պատկերը նաեւ եղավ բացատրությունը Կանայի հարսանիքի հրաշքի, երբ Հիսուս տաշտակների ջուրը գինի դարձրեց՝ ի կանխանշումն իր կողից հեղվելիք ջրի եւ արյան, Սուրբ Հոգու հեղման, որ լիուլի լցնում է բոլոր հավատացյալների հոգիներն ու սրտերը, ինչպես ընտիր գինին արբեցրեց Կանայի հարսանքավորներին։ Ուրեմն, Տիրոջ տիգախոց Սիրտը դարձավ ակունքը՝ Սուրբ Հոգու հեղման, որ Ամենասուրբ Երրորդության մեջ հավիտենապես գոյություն ունեցող Սերն է, ըստ առաքյալի խոսքի.* «Աստված սեր է» (*Ա Հվհ.* 4, 16), *որը լցվում է մեր մեջ.* «Աստծո սերը լցվում է մեր սրտերում՝ Սուրբ Հոգու միջոցով, որ տրվեց մեզ» (*Հռմ.* 5, 5)։

Սուրբ Երրորդության հավիտենական սիրով, որ բխում է Հիսուսի Սուրբ Սրտից եւ Հոգով լցվում մեր մեջ, մենք կայանում ենք որպես Տիրոջ մեկ ընտանիք, մեր խորհրդավոր Մարմին, որտեղ կոչված ենք արտացոլելու Սուրբ Երրորդությունը՝ որպես սիրո ամենակատարյալ համայնք։ Սա՛ է տանում դեպի սրբություն՝ Աստծո սերը, սա՛ է մեր սրտերը ձգում դեպի աստվածային Սուրբ Սիրտը, ըստ Իր խոսքի՝ «Երբ բարձրանամ երկրից, բոլորին կձգեմ դեպի ինձ»։ Հիսուս իր Խաչի վրայից մեզ ձգում է դեպի Իր տիգախոց Սիրտը եւ տալիս է ու սովորեցնում ի սպառ սեր, որ սրբացնում է մարդուն, ինչպես Հիսուս Ինքն Իրեն սրբացրեց մեզ համար. «Եվ ես ինձ սրբացնում եմ նրանց համար, որպեսզի նրանք էլ սրբացվեն ճշմարտությամբ», *Հվհ.* 17, 19։ *Հիսուս Հոր աջ կողմում է եւ մեզ բոլորիս ձգում է դեպի Երկինք՝ ճշմարտության Հոգով, որ առաջնորդում է մեզ դեպի սրբություն։*

Տ. Հովսեփ Քհն. Գալստյան
16 *հունիսի*, 2020

Թերթի հովանավորներ՝

Առաջնորդարան Հայաստանի, Վրաստանի, Ռուսաստանի, Ուկրաինայի եւ Արեւելյան Եվրոպայի կաթողիկէ հայոց

«Հայկական Կարիտաս» բարեսիրական հասարակական կազմակերպություն

Տպագրության նախաձեռնող եւ թերթի կազմող՝ Տ. Հովսեփ Քհն. Գալստյան՝
Հոգեւոր հովիվ՝ Մեծ Սեպասար, Ղազանչի, Բավրա եւ Սիզավետ համայնքների

Տպագրության քանակ՝ 190, ***տեսակը՝ սեւ ու սպիտակ, թուղթ՝*** 80գր.

Գյումրի, Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարան, 2020թ.